

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální patologie a sociologie

**Problematika realizace preventivních programů
pořádaných Policií ČR a Městskou policií pro děti a
mládež na Rychnovsku**

Bakalářská práce

Autor: Adolf Soumar
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální komunikace v neziskovém sektoru
Vedoucí práce: PhDr. Václav Bělík, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Adolf Soumar

Studium: P14K0263

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální komunikace v neziskovém sektoru

Název bakalářské práce: **Problematika realizace preventivních programů pořádaných Policíí ČR a Městskou policií pro děti a mládež na Rychnovsku**

Název bakalářské práce AJ: The problematics of realising prevention programmes organised for children and youth by Police of the Czech Republic and Municipal police in Rychnov nad Kněžnou region

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce **Problematika realizace preventivních programů pořádaných Policíí ČR a Městskou policií pro děti a mládež na Rychnovsku** představuje práci Policie České republiky a Městské policie na úseku prevence dětí a mládeže školního a předškolního věku. Práce je zaměřena na vývoj dítěte mladšího školního věku až po období adolescence, spolu s působením rizikových faktorů na dítě, představení rizikového chování a jednání dětí a mládeže. Hlavním cílem výzkumné části je provedení kvantitativního výzkumu na základních a středních školách v okrese Rychnov nad Kněžnou se zaměřením na názory pedagogů, zda náplň a realizace pořádaných programů poskytovaných oběma složkami odpovídá konkrétním problémům rizikových skupin.

ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, 2000, 378 s. ISBN 80-7239-060-0 KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 336 s. ISBN 978-80-7367-871-5 MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5 ČESKO. Zákon č. 273/2008 Sb. ze dne 17. 07. 2008 o Policii České republiky. 2008. částka 91, s. 4086. Dostupné také z: <file:///C:/Documents%20and%20Settings/111/Dokumenty/Downloads/273.2008.pdf>. ISSN 1211-1244.

Garantující pracoviště: Katedra sociální patologie a sociologie, Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Václav Bělík, Ph.D.

Oponent: doc. PhDr. Iva Jedličková, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 5.1.2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval (pod vedením vedoucího práce PhDr. Václava Bělíka, Ph.D.) samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové, dne 4. 12. 2017

.....

Adolf Soumar

Anotace

SOUMAR, Adolf. *Problematika realizace preventivních programů pořádaných Policií ČR a Městskou policií pro děti a mládež na Rychnovsku*. Pedagogická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2017, 67 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce *Problematika realizace preventivních programů pořádaných Policií ČR a Městskou policií pro děti a mládež na Rychnovsku* představuje práci Policie České republiky a Městské policie na úseku prevence dětí a mládeže školního a předškolního věku. Práce je zaměřena na vývoj dítěte mladšího školního věku až po období adolescence, spolu s působením rizikových faktorů na dítě, představení rizikového chování a jednání dětí a mládeže. Hlavním cílem výzkumné části je provedení kvantitativního výzkumu na základních a středních školách v okrese Rychnov nad Kněžnou se zaměřením na názory pedagogů, zda náplň a realizace pořádaných programů poskytovaných oběma složkami odpovídá konkrétním problémům rizikových skupin.

Klíčová slova: prevence, preventivní program, rizikový faktor, rizikové chování, riziková skupina.

Annotation

SOUMAR, Adolf. *Problematics of preventive programmes application organized by the Police of the Czech republic and the Municipal police for children and youth in Rychnov region*. The Faculty of Pedagogy of University Hradec Králové 2017, 67 p. Bachelor Thesis.

The Bachelor thesis named „Problematics of preventive programmes application organized by the Police of the Czech republic and the Municipal police for children and youth in Rychnov region“ represents an effort of the Police of the Czech republic and the Municipal police in the field of prevention of school and preschool age of children and youth. Thesis is focused on child evolution of younger school age up to adulthood period, along with acting hazardous factors on a child, representing a hazardous behavior and acting of children and youth. Main goal of research part is providing of quantitative research in the primary and secondary school in Rychnov nad Kněžnou district focused on views of teachers if the content and application of organizing programmes provided by both components respond to particular problems of hazardous groups.

Key words: a prevention, preventive programme, hazardous factor, hazardous behavior, hazardous group.

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 1/2013
(Řád pro nakládání se školními a některými jinými autorskými díly na UHK).

Datum: 4. prosince 2017

Podpis studenta: .....

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce PhDr. Václavu Bělíkovi, Ph.D. za cenné rady, nápady, poskytnuté materiály, odborné vedení a trpělivost při psaní této bakalářské práce. Dále bych chtěl poděkovat své přítelkyni, dalším členům rodiny a přátelům za trpělivost a podporu při studiu. V neposlední řadě pak pedagogům, kteří se zúčastnili výzkumu a projevíli ochotu s vyplněním dotazníku.

OBSAH

OBSAH	8
ÚVOD	9
1 VÝVOJ JEDINCE OD NAROZENÍ K DOSPÍVÁNÍ	11
2 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ DĚTÍ A MLÁDEŽE	19
2.1 Pojmy „sociální deviace“, „sociální patologie“ a „rizikové chování“	19
2.2 Norma a kontrola	20
3 ČINITELÉ OVLIVŇUJÍCÍ VZNIK RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ	24
3.1 Nevhodné rodinné prostředí jako možná příčina vzniku patologických jevů	24
3.2 Pozitivní a negativní působení vrstevnické skupiny	26
3.3 Vliv médií na vznik rizikového chování	27
4 VÝZKUMY RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ	28
4.1 ESPAD (European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs).....	28
4.2 HBSC (Health Behavior in School-aged Children)	30
4.3 SAHA (The Social And Health Assessment)	31
5 PROBLEMATIKA PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ	34
5.1 Preventivní úloha policie.....	35
5.2 Preventivní úloha Policie České republiky	35
5.3 Preventivní úloha obecní policie	39
6 PROBLEMATIKA REALIZACE PREVENTIVNÍCH PROGRAMŮ POLICIE ČR A MĚSTSKÉ POLICIE PRO DĚTI A MLÁDEŽ NA RYCHNOVSKU	44
6.1 Cíl výzkumu a stanovení hypotéz.....	44
6.2 Zvolená metoda výzkumu a zkoumaný soubor	45
6.3 Analýza dat.....	51
6.4 Souhrn	59
7 ZÁVĚR	61
SEZNAM ZDROJŮ	63
Knižní zdroje	63
Internetové zdroje	64
Další zdroje	66
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	67
PŘÍLOHY	68

ÚVOD

Již více než 10 let pracuji jako strážník Městské policie Dobruška. Dobruška je maloměsto v podhůří Orlických hor v okrese Rychnov nad Kněžnou. Okres, který ze severovýchodu ukončuje státní hranice s Polskem, dále sousedí s okresy Náchod, Hradec Králové, Pardubice a Ústí nad Orlicí. Tento kraj se vyznačuje tím, že se skládá převážně z menších měst (Borohrádek, Dobruška, Kostelec nad Orlicí, Rokytnice v Orlických horách, Solnice, Týniště nad Orlicí, Vamberk). Největším zástupcem je město Rychnov nad Kněžnou.

Ve své profesi se čím dál častěji setkávám s problémovou mládeží, jejíž věk nebezpečně klesá, proto jsem si zvolil pro svou bakalářskou práci téma *Problematika realizace preventivních programů pořádaných Policií ČR a Městskou policií pro děti a mládež na Rychnovsku*.

Jelikož vznik sociálních deviací není ovlivněn jen jediným úsekem vývoje člověka, jsou do práce zařazeny jednotlivé etapy vývoje dítěte s riziky vlivů na jeho vývoj. V první kapitole je uveden vývoj dítěte od prenatálního období a samotného narození až po starší školní věk, tedy období pubescence a adolescence. Poslední etapa vývoje – starší školní věk je popsána podrobněji s důrazem na změny a postoje jedince, vliv vrstevníků a další faktory, které mohou ovlivnit výskyt deviantního chování.

V druhé kapitole je vysvětlen rozdíl mezi pojmy sociální deviace, sociální patologie a rizikové chování. Jelikož pojmy obecně souvisí s nějakou odchylkou, v další podkapitole krátce je popsán pojem „norma“ a s ní spojen systém kontrol a sankcí.

Třetí kapitola je věnována hlavním činitelům a příčinám vzniku deviantního chování a patologických jevů. V jednotlivých podkapitolách jsou uvedeny tři nejdůležitější a to rodina, vrstevnická skupina a v neposlední řadě média.

Pro celkové dokreslení důležitosti problematiky realizace prevence, jsou do čtvrté kapitoly zařazeny tři nejhlavnější výzkumné programy, zaměřené na výskyt rizikových jevů u dětí a mládeže.

V páté kapitole je představena preventivní úloha policie, nejprve obecně, poté se zaměřením na jednotlivé složky Policie České republiky a obecní policie. Ke každé je uveden účel jejího vzniku s krátkou zmínkou z historie a současnou úlohou v oblasti prevence.

Poslední kapitola je věnována analýze dat formou kvantitativního výzkumu, který je zaměřený na názory pedagogických pracovníků. Cílem je zjistit spokojenost pedagogických pracovníků s provedenými programy Policie ČR a Městské policie a zmapovat postoj obou složek, zda ve školním roce 2016 - 2017 provedené preventivní programy byly aktuální k nejčastěji se vyskytujícím rizikovým jevům dětí a mládeže na Rychnovsku. Dalším cílem je zjistit nejaktuálnější rizikový jev vyskytující se u dětí ve městech a v obcích.

1 VÝVOJ JEDINCE OD NAROZENÍ K DOSPÍVÁNÍ

Samotný vývoj člověka začíná již u spojení ženského vajíčka s mužskou spermií v prenatalním období v děloze matky. Jisté genetické vlastnosti jsou předem dány genetickým kódem přeneseným od rodičů a proto faktory jako pohlaví, barva očí, vlasů, vzrůst atd. ovlivnit nelze, ale jisté povahové vlastnosti ano. Dítě si do svého života bere od obou rodičů něco jedinečného, což je ovlivněno zmiňovaným unikátním genetickým kódem. Během devítiměsíčního těhotenství působí na matku nespočet jak pozitivních, tak negativních vlivů. Dítě je schopno vnímat a komunikovat s jejím tělem a proto je velice důležitý přístup již v tomto období. Pokud matka nadměrně požívá alkohol, tabák nebo jiné návykové látky, nemá dostatečnou podporu partnera nebo svých blízkých, je nadměrně nervově vyčerpaná atd., mají tyto veškeré negativní jevy vliv i na samotný vývoj dítěte (Vágnerová, 2000, s. 16 - 18).

Stejného názoru je i Nakonečný (2003, s. 383), který uvádí: „*Počátky psychické činnosti jsou shledávány již v období nitroděložního vývoje, zejména ve fázi vývoje plodu (od 3. měsíce po oplození), který kromě spontánních pohybů vykazuje později i reakce na vnější, nejen dotykové, přes tělo matky působící podněty, ale např. i na vnější akustické podněty, které mohou být podmiňovány.*“

Období novorozenecké: Helus (2011, s. 279, 280) ve své publikaci uvádí, že toto období se nazývá krátce po narození dítěte (období prvních dní, až do období šestinedělí). Dřívější pohled na novorozence jako na bytost, která nevnímá okolí ani vnější podněty, nic neprožívá, byl vyvrácen na přelomu 50. – 60. let minulého století. Velmi zásadní je vazba matky a dítěte ihned po narození. Dítě nedokáže interpretovat přívaly vnějších podnětů, které ho značně znejišťují. Podle průkopníka R. Spitze přirovnává novorozence ke slepci, který náhle procitl a snaží se vyrovnat s vnějšími podněty, které nikdy nepoznal. Takový jedinec se proto potřebuje dostat do opory, aby se s vnějším světem seznámil, proto je matčino „já“ pro novorozence nezbytné k uvedení do laskavého, neohrožujícího, bezpečného světa. Dětem, kterým se toto nedostává (nechtěné nebo odložené děti, děti drogově závislých, alkoholiků, atd.), vývojově mohou zaostávat, jsou náchylnější k onemocněním a mohou si toto trauma nést i do budoucna.

Období batolecí (do 3 let): toto období je provázáno četnými změnami. Dítě si své okolí plně uvědomuje a snaží se své blízké (matka, otec, babička či dědeček) napodobovat, stávají se pro něj „vzory“. Chce být jako oni a napodobuje veškeré jejich činnosti tzv. napodobovacími hrami. „*Batole, zejména na sklonku tohoto období, si všímá druhých dětí a projevuje sklony být jim nablízku. Reaguje na ně specifickým způsobem, projevuje tendence seznamovat se. Batolata si ráda hrají v přítomnosti druhých, ale každé samo za sebe: jsou to tedy hry tak zvané koaktivní – vedle sebe, ještě ne kooperativní či soutěživé (s rozdělenými rolami spolupráce, či pravidly „kdo z koho“). K samému konci druhého roku dochází k pozoruhodné události – dítě poprvé o sobě mluví jako o „já“.*“ (Helus, 2011, s. 284).

Předškolní věk (4 – 6 let): v tomto věku se začínají objevovat i známky nejrůznějších forem psychosociálních poruch. Jejich podoba je jednoduchá a vyznačuje se pasivním únikem (nápadná tichost, obtížné navazování kontaktů, sklon spíše k pláči než k smíchu) nebo projevy agresivity (hyperaktivita, brání a poškozování hraček či prostředí, strkání, odstrkování až fyzická agrese, týrání dětí i vychovatelů), avšak těmto projevům dětí je dobré věnovat pozornost již nyní, dokud jsou ještě snadno usměrnitelné (Čačka, 2000, s. 95).

Mladší školní věk (6 – 9 let): nástup do školy je v životě dítěte radikální změnou, kdy začíná něco nového a dosud nepoznaného. Je to období osamostatnění a přijetí zodpovědnosti za vlastní jednání. Školní docházka pro dítě znamená, že do jeho života, jehož hlavní náplní byla dosud hra a minimální povinnosti, vstupuje další životní role a to role žáka. Tato role představuje zásadní změnu životního stylu, zvýšení nároků, úkolů a větší důraz na jejich plnění. Role školáka zásadním způsobem ovlivňuje rozvoj dětské osobnosti a prožití celého zbývajících dětství (Vágnerová, 2000, s. 134).

Přináší různé zátěžové situace - osvojení a respektování pravidel, které obsahují mnoho omezení a dítě je musí striktně dodržovat, plnění požadavků učitele, které se mohou zdát náročné nebo nesrozumitelné. Chování mladšího žáka je závislé na aktuálních podnětech a je velice snadno ovlivnitelné. Důležitá je práce učitele. Je potřeba, aby chování žáků kontroloval, reguloval a motivoval žáky k výkonu. Významným motivem k požadovanému chování je pozitivní vztah mezi učitelem a dítětem. Dítě chce učiteli udělat radost a být za to oceněno. Názory a hodnocení učitele mají větší význam než názory spolužáků. Kladné vazby s učitelem umožní

překonat počáteční nejistotu a snáze se adaptovat na školní systém. Dětské sebehodnocení závisí na názoru rodičů a učitelů, později i vrstevníků. Mladší žák je k názorům dospělých ještě nekritický (Vágnerová, 2001, s. 232, 233).

„Člověk je společenským tvorem, který získává specificky lidské vlastnosti v průběhu života ve společnosti. Jeho vývoj je sociálně formován a závisí na působení mnoha různých faktorů sociokulturního charakteru.“ Škola je místem socializace tj. společensky ovlivňuje vývoj dítěte a umožňuje postupnou integraci do společnosti, zahrnuje v sobě i sebepotvrzení jedince. Zkušenosti, které zde získá, jsou rozdílné od zkušeností rodinných a požadavky, s nimiž se musí vyrovnat, budou stimulovat jeho další rozvoj sociálních dovedností a osobnostních vlastností. Škola může působit jako výzva, ale i jako zdroj ohrožení. Dítě se nástupem do školy dostává do širšího působení různých sociálních skupin a působení každé z nich je něčím specifické (Vágnerová, 2001, s. 215).

Významnou roli v socializačním procesu hraje socializace ve vrstevnické skupině, kde každé dítě má svoji sociální pozici, náročnost této pozice spočívá zvládat konkurenci ostatních dětí. Ve vztahu k dospělým je dítě v podřízené roli, ale je třeba rozvíjet i interakci na souřadné úrovni. V dětské skupině získává různé role s různým statutem a v nich se učí prosazovat a kooperovat. V této vrstevnické skupině se může projevovat spontánněji a samo ovlivňovat pravidla, podle nichž se skupina řídí. Ve vztahu ke slabším jedincům se postupně rozvíjí zkušenost i s nadřazenou rolí. S přibývajícím věkem dítěte se dětské skupiny stále více diferencují. Děti zde mají trvalejší role spojené s určitým postavením, které ovlivňují jejich budoucí socializaci a sebehodnocení. Zkušenost s určitou rolí ve vrstevnické skupině vede k rozvoji různých kompetencí a z charakteru současné role vyplývá větší pravděpodobnost opětovného získání podobné role i v budoucnosti. V době dospívání dochází k zásadní převaze norem vrstevnické skupiny nad dosavadními normami dospělých. Významným signálem socializačního pokroku je schopnost jednat jako skupina např. odmítání, nadšení. K těmto posunům dochází ve středním školním věku (Vágnerová, 2004, s. 280, 281).

Střední školní věk (9 – 12 let): podle Matějčka (2011, s. 126) trvá toto období u chlapců v rozmezí 9 - 12 let a u dívek 8 - 12 let. Lze ho označit jako končící období mladšího školního věku s konečnou fází pojící se znaky puberty. Vágnerová (2000, s. 148) rozděluje toto období od 8 - 9 let do 11 - 12 let, tedy do doby přechodu

dítěte na druhý stupeň základní školy, kdy dítě začíná dospívat a dochází u něj k mnoha změnám a to nejen sociálním, ale biologickým.

Mění se vztah k učiteli i ke škole. Role žáka má pro dítě jiný význam. Vliv mají předešlé zkušenosti, žák je již na školu adaptován a chápe, jakým způsobem se má chovat. Postoj ke škole významně ovlivňuje rozvoj kognitivních schopností, které se projevují přesnějším odhadem, větší kritičností a přiměřenějším hodnocením. Přesto je žák tohoto věku značně ovlivnitelný názory jiných lidí. Autorita učitele zatím zpochybňována není, i když v rámci skupiny už určité projevy učitelů odmítají. Je kladen důraz na spravedlnost a vyžadování stejných podmínek pro všechny žáky. Zatímco v mladším školním věku je důležitý názor na učitele ze strany rodičů, ve středním školním věku nabývá na významu názor třídy (Vágnerová, 2001, s. 237, 238).

Podle Vágnerové (2000, s. 191 – 193) je potřeba kontaktu s vrstevníky nejdůležitější potřebou školního věku. Dítě musí projít různými kamarádskými vztahy, aby si mohlo vytvořit hlubší přátelství a intimní vztahy v následném období. Vrstevníci pro dítě středního školního věku představují:

- **Citovou jistotu a bezpečí:** obojí v tomto období uspokojuje zatím ještě rodina, ale vyskytují se i takové životní situace a pocity, které dítě rodičům nemůže sdělit. Rodinu začínají nahrazovat vrstevníci, sourozenci apod.
- **Možnost rozvoje určitých zkušeností a dovedností:** ve vrstevnické skupině se děti chovají jinak než ve škole nebo doma. Dětská skupina si vytváří svá vlastní pravidla a zásady chování, které však platí jen v tomto prostředí. Nejdůležitější zásadou je být férový a spravedlivý. Činnosti vrstevníků se jeví mnohem důležitější a užitečnější. Ve skupině vrstevníků dochází k rozvoji komunikace, kooperace, soupeření atd.
- **Potřebu seberealizace:** tato potřeba se mnohem lépe uspokojuje ve skupině vrstevníků, kteří jsou na stejné úrovni. Soutěživost a porovnáváním se vzájemně motivují k lepším výkonům.

„Děti středního školního věku hodnotí svoje vrstevníky podle zjevných projevů, ve vztahu k očekávání, ale i podle toho, zda jsou jim jejich projevy příjemné, či nikoliv.“ Děti dávají přednost těm vrstevníkům, kteří jsou veselí, přátelští, mají smysl pro humor, ostatním pomáhají a nejsou lakomí. Neoblíbené jsou naopak ty

děti, které jsou ostatním nějak nepříjemné a nestačí požadavkům vrstevnické skupiny. Středem posměchu se stávají děti, které mají např. odlišný mentální vývoj, citové problémy, zvýšená úzkost, strach atd. Tyto, jakýmkoliv způsobem, handicapované děti se pak do skupiny vrstevníků snaží dostat např. vnučováním, šaškováním, sebezesměšňováním, uplácením atd. (Vágnerová, 2000, s. 196, 197).

Je to doba maximální extravagance. Tedy doba výstředního chování a nápadů. Dítě se začíná zapojovat do soutěživých her. Sběratelství nejrůznějších, pro dospělého nepochopitelných, předmětů a fanouškovství k různým koníčkům, které tzv. „letí“ a jsou „cool“ (Matějček, 2011, s. 126).

V tomto období si dítě začíná uvědomovat svou identitu a svou jedinečnost. Ví, kam patří a čím se od druhých liší. Dětská identita vyplývá ze zkušeností se sebou samým, ale je také do značné míry spoluurčována názory, postoji a hodnocením jiných lidí. Zhruba od sedmi let začíná být dítě schopné uvědomovat si, co si o něm okolí myslí. Dětská identita je určována především rodinnou identitou, kdy dítě ví, že k rodině patří a jaké v ní zaujímá místo. V průběhu školní docházky pak na významu nabývá identita k určité vrstevnické skupině. Může jít o školu, školní třídu, či určitou skupinu dětí ve třídě. Potřeba být přijat vrstevnickou skupinou nabývá v tomto věku na významu. Přáním dítěte je být oblíbený a populární. Co se týče školních povinností, na významu nabývá výkon, plnění úkolů a hodnocení dítěte pomocí školních známek (Vágnerová, 2000, s. 202, 203).

Starší školní věk (12 – 20 let): toto období jsem zde rozepsal podrobněji, než předchozí etapy vývoje dítěte školního věku, neboť ho považuji za jeden z nejdůležitějších mezníků v životě mladého jedince, které ho ovlivní až do dospělosti. V tomto „citlivém období plných změn“ může právě dojít k odklonění jedince od očekávání jeho okolí a k nechtěnému rizikovému chování, kterým se ve své práci zabývám.

Období staršího školního věku lze rozdělit na dvě etapy, **období pubescence** (11 – 15 let) a **období adolescence** (15 – 20 let) (Říčan, 2004, s. 169 a 191).

Je to období přechodu člověka z dětství do dospělosti doprovázené komplexními změnami (tělesné dospívání, pohlavní dozrávání). Dochází ke změně způsobu myšlení. Rozdíl mezi způsobem uvažování prepubertálních školáků a dospívajících lze stručně vyjádřit takto: Dětství je charakteristické úsilím o poznání

a pochopení světa, tj. jaký svět je; dospívání je typické potřebou a schopností uvažovat o tom, jaký by tento svět mohl, resp. měl být. Dítě se začíná osamostatňovat od rodičů, orientuje se mnohem více na své vrstevníky a získává první zkušenosti z partnerských vztahů. Je to období charakteristické narušením osobní rovnováhy (Vágnerová, 2000, s. 209, 210).

Biologické dospívání pro pubescenta představuje obrovskou psychickou zátěž (změna tělesných proporcí, sekundární pohlavní znaky, funkce pohlavních orgánů atd.). Pubescent může být na své dospívání pyšný, ale může se za něj i stydět. Tělesné a psychické dospívání probíhá v rozdílném tempu. Pokud je tělesné zrání rychlejší než psychické, pak se může stát, že někteří jedinci nejsou schopni daný stav přijatelným způsobem zvládnout. V tomto případě jsou tělesné změny chápány jako negativní, něco, za co se dítě stydí a čeho by se rádo zbavilo. Mnohem častěji zažívají tyto nepříjemné situace dívky, u nichž jsou tělesné změny zjevnější a nastupují dříve než u chlapců (Vágnerová, 2000, s. 211).

Dle Říčana (1990, s. 171, 172) nebývá ranější dospívání chlapců tak zatěžující jako předčasné dospívání dívek. U chlapců jsou navíc tělesné změny (výška, růst svalů) společností akceptovány a ve skupině vrstevníků jsou tyto změny vysloveně výhodné. U dívek je tomu naopak, u dospělých sekundární pohlavní znaky dívek bývají chápány jako strach z předčasné sexuální aktivity. Nadměrná vyspělost je hodnocena spíše negativně a takto je pak i dívky přijímají. Pozornost se začíná směřovat nejen na tělo, ale i na oblečení a celkovou úpravu zevnějšku. Atraktivně působící jedinec bývá snáze přijímán vrstevnickou skupinou.

Důležitým mezníkem v tomto období je ukončení povinné školní docházky a volba svého budoucího povolání. Svě budoucí možnosti vidí negativně, ale zcela určitě ví, co rozhodně být nechce. Dítě je při volbě budoucího povolání značně ovlivněno profesí svých rodičů. Obecně platí, že čím vyšší je status rodičů, tím častěji má žák vyšší ambice. Tyto změny přináší ztrátu jistot a potřebu nové stabilizace. To s sebou přináší větší či menší kolísavost emočního ladění, pubescent je mnohem více labilní a na běžné podněty může reagovat přecitlivěle nebo nepřiměřeně. Změna emočního chování se navenek projevuje větší impulzivitou a nedostatkem sebeovládání (Vágnerová, 2000, s. 228).

Ubývá citová bezprostřednost a otevřenost, pubescent své city začíná považovat za intimní, reakce okolí na něho samého bývají často chápány jako nepřátelské a urážející. Změna pohledu pubescenta na svět vede k posílení egocentrismu. Egocentrismus se u pubescenta projevuje také vztahovačností. Jde však pouze o projev nezralého a nevyrovnaného sebevědomí, který po určité době vymizí. Pro sebepoznání je důležité také srovnání s jinými lidmi. Pro dospívajícího je zásadním způsobem důležitá sebeúcta. Sebeúcta je komplex sebedůvěry a respektu k sobě samému. Ta bývá v tomto období značně zranitelná a labilní. V tomto období se mění i sociální role pubescenta. Ta je ovlivněna jednak jeho zevnějškem a jednak jeho tendencí k emancipaci ze závislosti na rodině, která způsobuje především změnu v jeho chování. Emancipace od rodiny však nemusí vést nutně k narušení vazby k rodičům, ale k jejich proměně. Pubescent odmítá nadřazenost autorit (rodiče, učitelé). Učitel v tomto období ztrácí výsadní postavení. Pubescenti uznávají pouze učitele, který vůči nim nezdůrazňuje svou nadřazenost a autoritu. Učitel by neměl být nervózní, náladový, měl by mít smysl pro humor, pro spravedlnost, pochopení pro žáky a ochotu vyslechnout si jejich názor. Měl by být pro žáky rovnocenným partnerem. Opačné chování učitele pak vyvolává v žácích napětí (Vágnerová, 2001, s. 233 - 236).

I školní prospěch ztrácí na svém původním významu. Snižuje se zájem o učivo. Pubescenti mají tendence se při práci příliš nenamáhat a zpochybňovat význam školních povinností. Cílem je dostat se do potíží. Nová látka je pro ně zcela cizí. Nejasné a nesrozumitelné učivo je odmítáno a posiluje osobní nejistotu. „*Nesrozumitelné učivo pro ně znamená pouze nutné zlo.*“ Výsledky prospěchu se stávají základem pro budoucí rozčlenění na studenty a učně. Toto rozčlenění a odlišný přístup učitelů v náročnosti na učivo, ovlivňují vztahy ve třídě. Komunikace je v tomto období typická vzájemným neporozuměním a zvýšeným napětím. Dospívající neustále argumentuje, omílá jedno a totéž, není schopen naslouchat dospělým a bývá k nim kritický. Neakceptuje jejich názory, ale na rozdíl od malých dětí o nich alespoň přemýšlí. Má pocit, že povinností přibývá, ale práv ne. Dospělí reagují netrpělivě, jsou znechuceni, unaveni, mají pocit nevděku. V některých případech řeší problém s pubescentem autoritativní cestou, která nikam nevede a může dojít k ještě většímu negativismu u pubescenta. Odlišná je komunikace pubescenta s jeho vrstevníky. Mají vlastní komunikační styl, ve kterém

užívají určité obraty a preferují určitá slova. Jsou hluční, užívají hrubší výrazy, všemu se smějí, jsou soustředěni sami na sebe, popř. na svou skupinu. Role, kterou pubescent ve vrstevnické skupině získá, má pro jeho identitu velký význam. Je schopen udělat cokoli, jen aby byl skupinou pozitivně přijat. Cílem je odlišit se od komunity dospělých. Vrstevnická skupina si stanovuje své vlastní normy, které mají přednost před normami rodiny, školy a jiných institucí. Na pubescenta je vyvinut obrovský tlak, aby normy stanovené vrstevnickou skupinou dodržoval. Přesto přetrvává vazba na rodinu, i když pubescent si to vůbec nechce připustit. Pocit jistoty a bezpečí je uspokojován vrstevnickou skupinou. Vrstevníci jsou v tomto období tzv. neformálními autoritami a opora stávající identity. Pubescenti ve skupině napodobují jeden druhého, popř. vůdce své party a snaží se svým vrstevníkům imponovat. Jestliže se mu to nedaří, hledá jiné způsoby chování, jak toho dosáhnout. Socializace ve vrstevnické skupině přispívá k rozvoji identity jedince. Velmi silná je v tomto období potřeba přátelství. Touha po důvěrném vztahu se objevuje kolem 11 - 12 roku života (rozdíl je u chlapců a dívek). Přátelské vztahy jsou charakteristické svou vzájemností a intimitou. Pubescenti si vzájemně sdělují své pocity a je tudíž mezi nimi obrovské porozumění a důvěra. Ke konci období už však nejde jenom o přátelské vztahy, ty postupně nahrazuje partnerský vztah. Dospívající experimentují v sexuální oblasti v podobě prvních lásek. Toto experimentování je vyvoláno nejen vlastní potřebou a zvědavostí, ale především tlakem vrstevnické skupiny, zejména chlapci se rádi předvádí. Jinak se chovají ve vrstevnické skupině a jinak, když jsou sami. Nezkušenost v této oblasti vyvolává nejistotu, se kterou se mohou vyrovnat jedině zkušeností. Tím také dochází k upevnění identity. *„Sexuální téma sice vyvolává příjemné vzrušení, ale zatím se tato potřeba uspokojuje převážně v teoretické rovině nebo autosexuálními praktikami, tj. masturbací. Ty nelze považovat za projev odchylky, jsou zcela přirozené a normální“* (Vágnerová, 2000, s. 235 - 250).

2 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ DĚTÍ A MLÁDEŽE

V této kapitole je popsán rozdíl mezi samotnými pojmy sociální deviace, sociální patologie a popsáno rizikové chování dětí a mládeže. Vzhledem k problematice ve společnosti jsou zde zahrnuty pojmy norma a kontrola. Na závěr krátce zmiňují legislativní úpravu rizikového chování dětí a mládeže.

2.1 Pojmy „sociální deviace“, „sociální patologie“ a „rizikové chování“

V životě jsme svědky řady případů nežádoucího chování, které je v rozporu s očekávanými pravidly, normami. Pod pojmem sociální deviace si můžeme představit všechny projevy chování od banálního zalhání, nezdvořilost až po brutální jednání končící vraždou. Veškeré takové jednání lze rozdělit do dvou kategorií. První kategorií je chování vycházející z osobnosti samé, jako odchylka psychické povahy (porucha, závada). Toto chování je primárně záležitostí psychologie (psychopatologie) nebo psychiatrie, tedy věd o člověku. V druhém případě jde o sociální deviace, sociálně patologické jevy, které patří do oblasti sociologie, sociopatologie. Pojmy sociální deviace a sociálně patologické jevy však nevyjadřují totéž. Pojem deviace je všeobecný pojem. Deviantní jednání lze označit jako odchylku člověka nebo skupiny, která se odchyluje od sociální, kulturní nebo morální normy. Člověk, který se takovým jednáním projevuje lze označit jako deviant. *„Sociologické pojetí deviace je podstatně širší než třeba právní nebo etické. Sociální deviace nelze ztotožňovat s trestnou činností, která je pouze jednou z jejích forem, ani s protispoločenským chováním, i když většina forem sociálních chování pokládáných za deviantní tuto povahu obvykle má“* (Kraus, 2014, s. 15).

Bártová (1998, s. 6 - 11) ve své publikaci rozděluje dva typy deviací dle odklonění od normy – negativní a pozitivní deviaci. Toto rozdělení charakterizuje okolnost, že v podstatě každý odklon od normy je možné pokládat za úchylku. Nejen nedodržování nebo porušování normy, ale i přehnaná aplikace do krajnosti je tedy chápána jako deviace. *„Pro sociálně nezdravé, nenormální či obecně nežádoucí společenské jevy, tzn. společensky nebezpečné, negativně sankcionované formy deviantního chování, které nejsou v souladu s morálními, sociálními či právními normami společnosti, se používá pojem sociální patologie.“*

Rizikové chování dětí a mládeže popisuje Bělík a Hoferková (2016, s. 12 - 13), kteří uvádějí že: „*Samotný pojem vychází z psychologického pohledu na problematiku a označuje chování, jímž jedinec či skupina ohrožuje sám sebe, ale zároveň může ohrožovat společnost.*“ Autoři v popisu rizikového chování dětí a mládeže, vycházejí z Národní strategie prevence rizikového chování ve školním prostředí na léta 2013 - 2018 a uvádějí rizikové jevy: *agrese, šikana, kyberšikana, další rizikové formy komunikace prostřednictvím médií, násilí, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus, xenofobie, homofobie, vandalismus, krádeže, sprejství a další trestné činy a přečiny, záškoláctví, neplnění školních povinností, užívání všech návykových látek, netolismus, gambling, rizikové sportovní aktivity, rizikové chování v dopravě, prevence úrazů, spektrum poruch příjmu potravy, negativní působení sekt, sexuální rizikové chování, rozpoznání projevů domácího násilí, různých forem zanedbávání dítěte a syndromu CAN.*

2.2 Norma a kontrola

Podle Krause (2014, s. 8 - 9) v zásadě existuje shoda v tom, že pro posuzování deviantního chování je třeba vycházet ze sociokulturního kontextu, ve kterém k tomuto chování došlo. Pro pochopení sociálních norem je nepochybně důležitá otázka samotného pojmu norma. Můžeme je chápat jako hodnocení ze strany společnosti a jako závazný požadavek týkající se žádoucího chování. Víme, že normy a jejich dodržování jsou důležitou součástí fungování každé společnosti a také víme, že každá společnost má nastaveny své normy a to, jak ty stanovené zákonem, tak normy „morální“, obyčejové:

- **explicitně dané** (zákonné);
- **implicitně dané** (morální) – obyčejové;
- **proskribující** (zakazující);
- **preskribující** (přikazující).

„Je přirozené, že jsme každodenně svědky porušování různých norem. Je důležité si uvědomit, že žádná sociální norma není a ani nemůže být dodržována z důvodu jedinečnosti individua přesně a stejným způsobem. V každém sociálním prostředí proto existuje tzv. nepsaný toleranční limit. Ten je proměnlivý v čase a ve vztahu ke kultuře dané společnosti. Různé skupiny, subkultury i jednotlivci se liší svými vzorci chování, které do uvedeného limitu tolerance zapadají. Toleranční limit

můžeme vymezit jako míru variability snášenlivosti k chování a dodržování norem ostatními lidmi. Vzhledem k různým proměnam společnosti, k posunům v hodnotovém systému dochází také ke změnám v pojetí norem a míře tolerance. Proměnlivost tolerančních limitů v čase můžeme dobře rozpoznat např. v souvislosti s rozvodovostí, kde došlo k posunu od minimální tolerance (ještě někdy v padesátých letech) k situaci dnešní, kdy střídání partnerů je pokládáno téměř za normální. Někdy se v důsledku společenského vývoje změnila norma, a to i právní zcela radikálně jako v případě homosexuality.“ Nástupem demokracie, tedy svobodného chování počátkem 90. let vedla k tomu, že nejen mladá generace nabyla pocitu, že není třeba respektovat žádná pravidla a že normy jsou k tomu, aby se obcházely. Proto společnost musí vytvářet jistý systém nátlaku a sociální kontroly. Jedná se o mechanismy, jejichž smyslem je zabezpečit stabilitu a pořádek ve společnosti a to prostřednictvím institucí za pomoci různých sankcí. Jedná se o činnosti s cílem udržet společenský řád, zachovávat bezpečí a vytvářet pocity jistoty. Sankce je reakcí na chování jednotlivce, či skupiny s cílem zajistit dodržování normy. „*Je známo, že kontrolní orgány (od policie počínaje přes různé inspekce až po kontrolní orgány na úrovni jednotlivých organizací) zdaleka nepracují, jak by bylo třeba. Případů nedůslednosti, selhání je příliš mnoho, než aby to nezanechalo následky“* (Kraus, 2014, s. 9 - 14).

Každý z nás se již určitě setkal s partičkou mladých lidí, postávající v oblaku šedého dýmu, o jejichž věku by se dalo polemizovat. V televizních relacích a denním tisku můžeme sledovat výsledky kontrol policistů v nočních podnicích, zaměřující se na podávání alkoholických nápojů nebo kontroly prodeje tabákových výrobků mladistvým a výsledky jsou opravdu znepokojivé. V parcích můžeme, a to nejen v pozdních večerních hodinách, ale i ve dne v době školního vyučování, zpozorovat skupinku mladistvých, jak si podávají láhev s neznámým obsahem a podle jejich chování to jistě limonáda není. Jsou to extrémní případy, ale i takové jsou součástí naší dnešní společnosti. Dle mého názoru má naše legislativa v těchto místech bohužel značné nedostatky.

Pokud vezmeme v potaz zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek ve znění pozdějších předpisů tak např. uvádí:

- zákaz prodeje, výroby nebo dovoz napodobenin tabákových výrobků;
- zákaz prodeje alkoholu nebo tabákových výrobků prostřednictvím prostředku komunikace na dálku kde prodejce není schopen ověřit věk kupujícího;
- zákaz prodeje alkoholu a tabákových výrobků osobám mladším 18 ti let;
- zákaz kouření na místech veřejně přístupných, jako jsou letiště, veřejné dopravní prostředky, zdravotní zařízení, dětská hřiště nebo sportoviště atd.;
- zákaz kouření v restauracích.

Nikde se ale nezakazuje, že si může mladistvý cigaretu zapálit nebo vypít alkoholický nápoj. Možná zde společnost spoléhá na jistou míru sociální kontroly (ze strany rodičů nebo školy), ale myslím si, že k eliminaci těchto negativních jevů by bylo třeba vyvinout značně větší úsilí a nespolehat jen na etické zásady výchovy.

Praktiky, jak si mladiství obstarávají alkohol, cigarety nebo jiné látky jsou mnohdy všeobecně známé. Někteří si je zajistí přes známého nebo kamaráda staršího osmnácti let, který jim za jistou úplatu nebo jen z kamarádství zboží koupí a potom za rohem předá. Jiní je doma kradou rodičům a ti otrlejší vyloženě zkoušejí, zda se jim podaří zmást prodavače a zboží si jednoduše obstarávají sami.

V oblasti výskytu patologických jevů spojených s násilím ve školách dětí mezi sebou, ale i ze strany dětí na pedagoga, je velkým krokem vpřed zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) ve znění pozdějších předpisů. Z tohoto zákona lze zmínit doplněné ustanovení §22 písmena a), které upravuje pedagogickým pracovníkům právo:

- *na zajištění podmínek potřebných pro výkon jejich pedagogické činnosti, zejména na ochranu před fyzickým násilím nebo psychickým nátlakem ze strany dětí, žáků, studentů nebo zákonných zástupců dětí a žáků a dalších osob, které jsou v přímém kontaktu s pedagogickým pracovníkem ve škole;*
- *aby nebylo do jejich přímé pedagogické činnosti zasahováno v rozporu s právními předpisy;*

- *na využívání metod, forem a prostředků dle vlastního uvážení v souladu se zásadami a cíli vzdělávání při přímé vyučovací, výchovné, speciálně-pedagogické a pedagogicko-psychologické činnosti;*
- *volit a být voleni do školské rady;*
- *na objektivní hodnocení své pedagogické činnosti.*

A ustanovení §22 písmena b) upravující pedagogickým pracovníkům následující povinnosti:

- *vykonávat pedagogickou činnost v souladu se zásadami a cíli vzdělávání;*
- *chránit a respektovat práva dítěte, žáka nebo studenta;*
- *chránit bezpečí a zdraví dítěte, žáka a studenta a předcházet všem formám rizikového chování ve školách a školských zařízeních;*
- *svým přístupem k výchově a vzdělávání vytvářet pozitivní a bezpečné klima ve školním prostředí a podporovat jeho rozvoj;*
- *zachovávat mlčenlivost a chránit před zneužitím osobní údaje, informace o zdravotním stavu dětí, žáků a studentů a výsledky poradenské pomoci školského poradenského zařízení a školního poradenského pracoviště, s nimiž přišel do styku;*
- *poskytovat dítěti, žáku, studentovi nebo zákonnému zástupci nezletilého dítěte nebo žáka informace spojené s výchovou a vzděláváním.*

Dále pak ustanovení § 31 odstavce 5, který výslovně ukládá řediteli školy nebo školskému zařízení povinnost oznámení skutečnosti hrubého opakovaného slovního nebo fyzického útoku ze strany studenta na pedagoga, vůči ostatním zaměstnancům školy nebo ostatním žákům. Oznamovací povinnost provádí orgánům sociálně-právní ochrany dětí, jde-li o nezletilého, a státnímu zastupitelství do následujícího pracovního dne poté, co se o tom dozvěděl.

V předešlé úpravě byla dosud upravena pouze práva žáků, studentů a zákonných zástupců dětí a nezletilých. Úprava práv pedagogických pracovníků však při výkonu jejich pedagogické činnosti stanovená nebyla, což vedlo k možným útokům ze strany studentů na pedagogy. Touto změnou lze zachytit problém v samotném stádiu zrodu.

Co se týče trestní odpovědnosti dítěte, které v době spáchání činu nedovršilo 15 let, není podle zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví mládeže ve znění pozdějších předpisů trestně odpovědné. Zákon však dovoluje použít proti takovému dítěti opatření potřebná k jeho nápravě, výchově i ochraně.

U osob, které již dovršily patnáctý rok u spáchání skutku, který byl označen v případě dospělých pachatelů za trestný čin, se u mladistvých označuje jako provinění a mladistvý je trestně odpovědný podle zákona č. 218/2003 Sb.

3 ČINITELÉ OVLIVŇUJÍCÍ VZNIK RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ

Jak již bylo zmíněno v úvodu první kapitoly, již v prenatalním období jsou vlastnosti nenarozeného jedince předem dány jednak genetickým kódem přeneseným od rodičů a jednak je lze do jisté míry ovlivnit. Přesto nejdůležitějším faktorem, který má vliv na budoucí vývoj, vlastnosti a postupnou socializaci jedince do společnosti je rodinné prostředí, v kterém by mělo docházet k uspokojování základních životních potřeb jedince. Dalším důležitým faktorem, který může být příčinou vzniku deviantního chování, je vliv vrstevnické skupiny. Ten nabývá na významu ve středním školním věku, tedy zhruba okolo 10 let. V dnešní moderní době je stále více zdůrazňován další velmi zásadní faktor vzniku deviantního chování a to jsou média. Ta se stala s rozmachem technologické revoluce nedílnou součástí každodenního života dnešních dětí a především teenagerů. Nyní si všechny tři faktory podrobně rozebereme.

3.1 Nevhodné rodinné prostředí jako možná příčina vzniku patologických jevů

Rodina je jedním z nejdůležitějších faktorů, které mají vliv na budoucí chování dítěte a jeho socializaci do společnosti. Podstata procesu socializace spočívá v postupné přeměně člověka jako biologické bytosti v bytost společenskou. Jedná se o začleňování do života dané společnosti procesem učení se v dané společnosti žít. V průběhu tohoto procesu si člověk osvojuje specificky lidské formy chování, jazyk, poznatky, normy, tedy kulturu dané společnosti (Kraus et al., 2015, s. 48, 49).

„Selhávání rodiny v jejích základních funkcích vystavuje děti situacím, které mohou být nad jejich základní adaptační možnosti.“ Toto selhávání je pravděpodobnější v rodinách, kde jeden nebo oba rodiče jsou nezletilí či závislí na návykových látkách, případně na hracích automatech. Osobnostní anomálie rodiče je často spojena se sociálním selháváním dítěte – rodič např. nezvládá svou zlost, čímž jednak dítě přímo deptá, jednak mu poskytuje nevhodný příklad řešení konfliktů. Rodič se může chovat protispolečensky a také v tomto ohledu může představovat pro dítě vzor. I ekonomické selhávání rodiny, pojící se s nízkou kvalitou bydlení, s nedostatečnou výživou a špatnou hygienou, děti ohrožuje. Situací zvýšené zranitelnosti je u dětí také odpadnutí ze standardní vzdělávací dráhy, u mladých lidí pak nezaměstnanost (Matoušek a kol., 2010, s. 269).

„Tradiční pojetí dává rodičům právo a povinnost předávat dítěti svůj hodnotový systém a představu o dobrém životě. Rodiče mohou užívat prostředky podle své úvahy a mohou bránit dítěti v poznání hodnot a norem chování, které rodiče neakceptují.“ Společnost je různorodá a negativních vlivů je mnoho. Dítě hned po narození do sebe „nasává“ vše, co se kolem něj děje. Vnímání okolí po narození bývá mnohem silnější než jiné vlivy, které přicházejí později (např. škola). V dospělosti se pak ve své rodině řídí zásadami a žije způsobem života, který „nasál“ v původní rodině. Říkáme tomu tzv. „sociální dědičnost“ (Kraus et al., 2015, s. 49, 50).

Příčiny deviantního chování jsou multifaktoriální. Tedy, že na jejich vznik má vliv více faktorů a nelze je přisuzovat pouze jedinému. Jeden z základních typů příčin, jak jsem uvedl, je nefunkčnost rodiny. Děti se rodí do dysfunkčních rodin, které svým jednáním selhávají v základních funkcích péče a osobám, které jsou ovlivněny mnoha patologickými jevy (prostituce, alkohol, drogy, kriminální chování atd.). Je zde vysoká pravděpodobnost předání negativního vzorce socializace, tedy „semene“ vzniku rizikového chování. Dítě se tak už před narozením dostává do kontaktu s rizikovým jednáním.

A proto, jak tvrdí Matoušek a kol. (2010, s. 37): „*Kořeny dysfunkce je možné hledat v životní dráze rodičů dítěte, a to již v době, kdy dítě ještě nebylo na světě.*“

3.2 Pozitivní a negativní působení vrstevnické skupiny

„Vrstevnické skupiny představují přirozenou formu života dětí a mládeže.“ Jsou to skupiny, které necharakterizuje jenom blízkost věková, ale blízkost názorová. V období mezi 8 - 10 rokem začíná potřeba seskupování narůstat. *„Vrstevnické skupiny mládeže se od dětských skupin liší. Jsou výrazem postupného vymaňování z pout přímé kontroly dospělých (především rodičovské) a současně prostředkem, kterým manifestují svou snahu po samostatnosti a dospělosti“* (Kraus, 2014, s. 101).

Kraus (2015, s. 120 - 123) také uvádí, že: *„V prostředí vrstevnických skupin probíhá základní proces socializace. Děje se to vštěpováním různých životních cílů, zásad, norem, pravidel jednání a vzorů chování.“* Na jedné straně uspokojují psychické potřeby, což je důležité pro kompenzování psychické zátěže (např. relaxace, zábava, uvolnění), ale na druhé straně vyžadují po jedinci dodržování vlastních norem a pravidel, které mnohdy můžou mít negativní charakter. Proto některé skupiny lze vnímat jako vhodné, ale mohou se vyskytnout i skupiny, které mají za následek výskyt delikventního chování. Taková skupina je ideálním zázemím pro jedince z dysfunkční rodiny, kde rodiče nejeví zájem a nevěnují se mu. Pro takové děti je význam vrstevnické skupiny mnohem důležitější než pro děti z fungujících rodin, neboť jsou z vlastního rodinného zázemí flustrovány a hledají oporu jinde. K tomuto ovlivnění dochází především v období adolescence, kdy se formují názory, postoje a hodnoty, a rodina i škola ztrácejí zásadní vliv. Kraus dále podle Matouška a Kroftové (1998) rozlišuje dva typy skupin delikventně jednajících mládeže:

- **stabilní a integrované skupiny**, které vznikají v prostředí, v němž jsou delikventní normy akceptovány i dospělými, kteří slouží mládeži jako vzor;
- **neintegrované, nestabilní skupiny**, které vznikají v prostředí, kde mládež ukazuje svou sílu a nebojácnost a vnitřní spory jsou řešeny násilně.

Podle Pilche a Lepalczyka (1995) Kraus také uvádí, že na výskyt sociálních deviací má vliv lokální prostředí, které lze definovat jako: *„Skupinu lidí, žijících v ohraničeném teritoriu, uznávající společné tradice, symboly, hodnoty, (s vědomím jisté diference a zvláštnosti) užívající stejných institucí a služeb, žijící v jistém pocitu sounáležitosti a vnitřní bezpečnosti připravená ke společenským činnostem.“* Městské prostředí se na rozdíl od venkovského vyznačuje větší anonymitou,

povrchností v charakteru mezilidských vztahů, zánikem tradičních autorit, nefungující neformální společenskou kontrolou, poklesem institutu sousedství, velkou proměnlivostí a rychlostí změn v celém životě. Venkovské prostředí je protikladem městského, zdůrazňuje blízkost k přírodě, zachování tradičních kulturních hodnot, veřejnou kontrolu, nižší úroveň služeb, migrační tendence. Závěrem lze tedy konstatovat. „*V městském prostředí existuje nesrovnatelně větší míra anonymity, zatímco na venkově funguje v daleko větší míře veřejná kontrola, a proto se značná část deviací a také deviantů soustřeďuje do městských aglomerací*“ (Kraus, 2014, s. 107 - 111).

3.3 Vliv médií na vznik rizikového chování

Podle Krause (2015, s. 128 - 130) další faktor, který se v poslední době stává čím dál víc významnějším činitelem a má podíl na vzniku sociálních deviací, jsou média. O jejich vlivu na socializaci nemůže být pochyb. Řada výzkumů dokládá, že již malé dítě dokáže napodobit to, co vidělo v televizi. V současné době televize zobrazuje nejen fiktivní násilí (filmy, seriály), ale i realitu samotnou (záznamy z přepadení, dopravních nehod atd.). V odborné literatuře se používá pojem tzv. „pondělní syndrom“, který označuje zvýšenou agresivitu dětí, která je vykládána jako odreagování agresivity, kterou děti nabily během víkendu u televize. Na přelomu století vstupuje do našeho života čím dál výrazněji další médium a tím je internet. Toto stále se rozšiřující médium postupně překonává všechna předcházející (televize, rádio). Jeho dostupnost a možnosti jsou dnešní technologickou úrovní takřka neomezené. Poskytuje prostor pro vzájemnou výměnu informací a pro aktivní komunikaci. Masová média (masmédia) mají tyto funkce:

- *informativní* – poskytují informace, data, zprávy, mají vzdělávací charakter;
- *formativní* – ovlivňují osobnost, jak ve smyslu výchovném, tak ve smyslu vnímání vzájemných mezilidských vztahů a estetického vnímání (např. reklamní šoty);
- *komunikativní* – spojení mezi událostí na straně jedné s příjemcem na straně druhé;
- *rekreativní* – odpočinek, regenerace, relaxace, zbavení psychického napětí, přináší zábavu a rozptýlení.

Masová média ohrožují postoje a chování nejen nejmladší generace. Dochází ke ztrátě mravní zodpovědnosti, svědomí, citění, hodnot a vkusu, tzv. „otupování“, které je podhoubím pro aroganci a agresivitu. Právem jsou média obviňována, že přispívají k větší zločinnosti, násilí, korupci, morálnímu rozkladu a povrchnosti. *„Největší „zrada“ v působení médií (především ve směru k dětem) spočívá v tom, že předkládají virtuální realitu (kdy prostřílený hrdina se vzápětí pere dál) jako skutečnou, jako život, ve kterém to takto nefunguje. Je to jakýsi zlom mezi realitou přirozeného světa a virtuální realitou, mezi světem přirozeným a kyberprostorem. Není pak divu, že zločinci v dětském věku či ve věku mladistvých argumentují, že pouze napodobovali a „chtěli si to také vyzkoušet“ (Kraus, 2015, s. 130 - 132).*

Virtuální realita dnes vytváří ideální prostor, z něhož mizí přirozená identita a jedinec si tvoří identitu novou, vytváří prostor pro deviantní chování. Nebezpeční jsou proto uživatelé s kriminálním záměrem, kteří vystupují pod skrytou identitou, kterou si lze flexibilně upravit dle možností k navázání komunikace s jakoukoliv osobou (obětí) (Kraus, 2014, s. 116).

4 VÝZKUMY RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ

Na děti a mládež působí nespočetně velké množství projevů deviantního chování. Tato kapitola popisuje výzkumy, které proběhly za účelem zjištění výskytu těchto jevů organizacemi zabývajícími se problematikou jejich výskytu.

4.1 ESPAD (European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs)

Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách.

Mezinárodní projekt ESPAD je největší celoevropskou studií zaměřenou na zjištění rozsahu užívání návykových látek u dospívajících. Význam projektu spočívá ve vysoké míře srovnatelnosti výsledků, které je dosaženo důslednou aplikací jednotné výzkumné metodologie ve všech zemích zapojených do projektu. Hlavním cílem projektu ESPAD je podat přehled o rozsahu užívání legálních a nelegálních drog mezi mládeží a porovnat ji se situací v ostatních evropských zemích. Dalším cílem projektu je sledovat trendy ve vývoji situace

od roku 1995 a analyzovat základní kontextové vztahy u vybraných indikátorů návykového chování (DROGY-INFO.CZ, 2015a).

Studie ESPAD je realizovaná v pravidelných 4letých intervalech již od r. 1995. Sběr dat v roce 2015 (šestá vlna studie ESPAD) v ČR koordinovalo Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti (NMS) ve spolupráci s Národním ústavem duševního zdraví (NUDZ) a agenturou FOCUS. Dotazník studie byl oproti předchozím vlnám rozšířen o oblast hraní hazardních her (gambling) a o hraní počítačových her a her na internetu (tzv. gaming), a také o oblast věnovanou novým drogám. Do české verze dotazníku byly navíc oproti mezinárodní studii ESPAD zařazeny rovněž otázky týkající se duševního zdraví (DROGY-INFO.CZ, 2015b).

Podmínkou účasti ve studii ESPAD je dodržení jednotného metodologického postupu – jedná se o použití jednotného dotazníku (přeloženého do národního jazyka), jednotného principu konstrukce výběrového souboru a postupu při sběru dat. V České republice na realizaci projektu ESPAD dlouhodobě spolupracuje Psychiatrické centrum Praha (PCP), Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti (NMS) a Lékařské informační centrum (LIC) spolu s agenturou INRES-SONES. Dotazníkový formulář pokrývá oblast užívání legálních i nelegálních návykových látek a postoje respondentů k jejich užívání. Vedle základních sociodemografických údajů jsou sledována také další témata, např. způsob využití volného času, vrstevnické vlivy nebo psychosociální adaptace. Vedle povinných otázek a otázek z fakultativních modulů si každá země může podle zájmu zařadit do studie také vlastní otázky. Cílovou skupinou studie ESPAD jsou studenti ve věku 16 let, resp. studenti, kteří v roce realizace studie dosáhnou 16 let (VLADA.CZ, 2012).

Sběr dat proběhl v červnu 2015 na vzorku 215 vybraných škol v celé ČR. Do analýzy dat bylo zahrnuto 208 škol a 309 tříd. Vzhledem k tomu, že cílovou skupinou byli studenti narození v r. 1999, byly do výběrového souboru zařazeny 9. třídy základních škol a 1. ročníky středních škol. Celkem bylo v ČR v r. 2015 sesbíráno 6707 dotazníků, po kontrole a čištění dat tvořilo výsledný výběrový soubor celkem 6151 respondentů. Pro analýzu na národní úrovni (a pro zajištění srovnatelnosti na mezinárodní úrovni) byli dále vybráni jen respondenti narození v roce 1999. V r. 2015 tvořilo výběrový soubor celkem 2738 studentů narozených v roce 1999 (DROGY-INFO.CZ, 2015b).

4.2 HBSC (Health Behavior in School-aged Children)

Mezinárodní výzkumná studie o zdraví a životním stylu dětí a školáků.

V roce 1982 se uskutečnilo setkání výzkumných pracovníků z Norska, Finska a Anglie za účelem diskuze o problémech spojených s nedostatečným počtem mezinárodně porovnatelných dat o kouření mladých lidí. Výsledkem tohoto setkání byl konsenzus o nutnosti zahájit práce na přípravě nového mezinárodního výzkumu s využitím jednotného výzkumného postupu a nástrojů tak, aby bylo možné údaje z různých států srovnávat. Studie se také z hlediska svého pojetí neměla dále zaměřovat pouze na kouření, ale také na další důležité determinanty zdraví a zdravotního chování v kontextu životního stylu mladých lidí. K vybudované síti se brzy připojili vědečtí pracovníci z francouzsky mluvící části Belgie, Maďarska, Izraele, Nizozemska, Skotska, Švédska, Švýcarska a Walesu. Česká republika se poprvé účastnila studie spolu s dalšími 24 převážně evropskými státy v roce 1994. Výzkum se opakuje vždy ve čtyřletých intervalech. Mezinárodní ohlas kolaborativní studie WHO (Světové zdravotnické organizace) roste a postupně se připojují další státy (HBSC.UPOL.CZ, 2012a).

Český národní HBSC tým se skládá z 10 pracovníků, kteří jsou rovněž zástupci v mezinárodním řešitelském týmu HBSC a dalších 5 členů podílejících se na přípravě výzkumného protokolu studie, její realizaci v terénu, zpracování získaných údajů či získávání finančních prostředků na realizaci. Je složen jak z vědeckých a akademických pracovníků, tak z odborníků z praxe a byl vytvořen s maximálním důrazem na komplexní a dlouhodobě udržitelné zajištění studie v ČR. Věříme, že právě komplexnost a multioborovost členů projektového týmu povede k dalšímu rozvoji HBSC studie v naší zemi (HBSC.UPOL.CZ, 2012b).

Výzkumná studie HBSC mapuje životní styl mladé generace. Do studie je zapojeno 220 tisíc školáků ze 42 zemí světa. Výzkum pod záštitou Světové zdravotnické organizace v České republice zajišťuje Fakulta tělesné kultury Univerzity Palackého v Olomouci. Studie vychází ze stanoviska WHO, že chování a životní styl v dospělosti jsou výsledkem vývoje v dětství a dospívání. Sledování výskytu behaviorálních komponent ovlivňujících zdraví u mladých lidí je důležité z hlediska veřejného zdraví, mladí lidé se specifickými rizikovými faktory by měli být dle WHO cílovou skupinou preventivních snah v oblasti podpory zdraví (HBSC.UPOL.CZ, 2012c).

4.3 SAHA (The Social And Health Assessment)

Rizikové faktory školního, sociálního a zdravotního vývoje školní mládeže.

Jak ve své publikaci uvádí Sobotková a kol. (2014, s. 11 - 14) projekt SAHA vznikl v Centru pro dětská studia na Yale University, New Haven, USA (Yale Child Study Center – YCSC) v devadesátých letech 20. století. Mimo USA se podařilo projekt realizovat i v Belgii, Rusku, Koreji a Německu. SAHA je široce založený dotazníkový průzkum zaměřený na dospívající z městských oblastí. *„Zabývá se projektivními a rizikovými faktory sociálního a zdravotního vývoje školní mládeže, podrobněji pak duševním zdravím, sociálními vztahy a podmínkami života dětí a dospívajících ve věku od 12, 14, a 16 let.“* V České republice byl projekt realizován v letech 2003-2004 v Psychologickém ústavu Akademie věd ČR společně s Dětskou psychiatrickou klinikou 2. lékařské fakulty UK a FN Motol. Výsledky výzkumu tohoto projektu byly určeny pro instituce zabývající se prevencí rizikového chování mládeže, sociálně patologickými jevy a léčbou duševních poruch vzniklých v důsledku rizikového chování (např. Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo vnitra, Státní zdravotní ústav, Psychiatrické centrum Praha apod.). Dotazník SAHA obsahuje celkem 375 položek, rozdělených do dvou velkých okruhů:

- zdroje rizik a protektivní činitele (demografické údaje, vztahy s rodiči, zájmové činnosti, volný čas, vrstevníci, škola, školní prostředí, motivace ke studiu, vztahy ve škole, šikana, komunita, postoje, názory na legitimizaci násilí, očekávání do budoucnosti atd.);
- dopady na chování a duševní zdraví (traumatický stres, deprese, somatické problémy, úzkost, antisociální chování, užívání návykových látek, sexuální chování atd.).

Některé položky byly upraveny na české podmínky, především oblast týkající se návykových látek (typicky americké drogy byly nahrazeny typicky českými drogami). Po vyloučení nekompletních nebo špatně vyplněných dotazníků se výzkumný vzorek se skládal ze 4876 žáků a studentů ze 150 škol – 1447 žáků ve skupině 12letých, 1526 žáků ve skupině 14letých a 1903 studentů ve skupině 16letých. Dívky mírně převažovaly ve všech skupinách, celkový poměr chlapců a dívek v souboru byl 44 : 56 %. Střední školy byly vybrány tak, aby reprezentovaly

různé typy vzdělání. Do výzkumu byla zařazena gymnázia, střední odborné školy, střední odborná učiliště a střední umělecké školy. Byly vytvořeny 2 kategorie velikosti města: velká města (Praha, Brno, Ostrava, Plzeň) a malá města (převážně krajská města) (Sobotková a kol., s. 14 – 15).

Shrnutí a výsledky výzkumu SAHA: celkově výsledky studie SAHA podporují pojetí antisociálního chování jako normativní součásti vývoje v adolescenci: prevalence i struktura antisociálního chování českých adolescentů odpovídají i s výsledky v současnosti probíhajících zahraničních výzkumů a mezinárodních srovnávacích studií. Jako antisociální chování s největším výskytem byla identifikována ta, která jsou považována pro toto vývojové období za typická – všechny typy problémového chování (porušování pravidel), fyzické souboje (rvačky), ničení cizího majetku a krádeže v obchodech. Některá zjištění jsou však varující; jde zejména o výskyt agresivních a s agresí spojených forem chování a výskyt problémového chování spojeného s užíváním psychotropních látek. Z pozorování s dalšími zahraničními a mezinárodními studii vyplývá, že množství fyzických soubojů je u českých dospívajících vyšší než u adolescentů jiných zemí. Varující je dále to, že ve skupině 16ti letých více než desetina chlapců přiznala, že prodala drogu pro peníze a téměř pětina chlapců uvedla, že byla ve škole opakovaně po použití marihuany. Studie potvrdila nutnost zaměřovat se na nižší věkové skupiny a souběžně s primární prevencí vytvářet specificky cílené programy (Sobotková a kol., s. 113).

Čtyři typy adolescentů a jejich míra antisociálního chování:

➤ **Typ 1 „neproblémový“**

Zastoupený (56 %) dotázaných s nízkou mírou projevů antisociálního chování. Všechny typy antisociálního chování se v průměru dopouštějí méně než jedenkrát ročně. Tento typ můžeme považovat za bezproblémově dospívající.

➤ **Typ 2 „mírně agresivní“**

Zastoupený (25 %) dotázaných. Je v podstatě shodný s prvním typem, liší se jen ve větší četnosti fyzických soubojů. Adolescenti tohoto typu se v průměru vícerorát než třikrát v posledním roce pustili do rvačky.

➤ **Typ 3 „vysoce problémový“**

Zastoupený (2 %) vykazuje nejvyšší míru všech antisociálních projevů. Adolescenti v tomto klastru se dopustili všech typů antisociálního chování alespoň jednou za poslední rok: opakovaně se prali, kradli v obchodě, ničili majetek, lhali, byli zatčeni policií, nosili u sebe zbraň, byli potrestáni důtkou a byli ve škole po požití alkoholu nebo marihuany.

➤ **Typ 4 „mírně problémový“**

Zastoupený (17 %) je reprezentován adolescenty s mírně zvýšeným chováním. Jsou pro něj typické fyzické souboje, poškozování majetku a především lhaní rodičům a učitelům ve snaze utajit svoje styky a aktivity (Sobotková a kol., 2014, s. 78, 79).

Rozdíly v užívání návykových látek jsou mezi všemi typy statisticky významné. Rozdíl mezi typem 3 a ostatními typy se však zřetelně rozevírá s nebezpečností návykové látky. Čím vyšší míru antisociálního chování osoby vykazovaly, tím více také vypovídaly o užívání návykových látek; nejmarkantnější rozdíl mezi skupinou s vysokou mírou antisociálního chování a ostatními třemi typy je v užití tvrdých drog. Přes 70 % adolescentů v typu 3 nejméně jednou zkusilo nějakou tvrdou drogu, přičemž u ostatních skupin to nikdy nepřesáhlo 20 %. Velmi překvapivý výsledek studie přineslo zjištění, že mezi jednotlivými typy adolescentů není téměř rozdíl v demografických faktorech, které jsou obecně považovány za rizikové (neúplná rodina, nezaměstnaní rodiče, nízké vzdělání rodičů). Rozdíly jsou především z hlediska uplatňované výchovy (rodičovská vřelost, rodičovský zájem a kontrola ze strany rodičů). Z výpovědi adolescentů s vysokou mírou antisociálního chování (typ 3) vyplývá, že vyrůstají v rodině s nejistotou, nevyrovnanou a nedůslednou výchovou, nevnímají rodiče jako osoby, které o ně mají zájem, nekontrolují je a nejsou k nim vnímaví. Toto hledají u vrstevnické skupiny, která často bývá zdrojem problémového a antisociálního chování. Tato studie má své limitace, ke kterým se musí přihlídnout. Při hodnocení výsledků se musí brát v úvahu skutečnost, že byl výzkum proveden pouze ve větších (krajských) městech. Po zahrnutí dospívajících z venkovských oblastí je velice pravděpodobné, že by celkový výskyt antisociálního chování byl nižší, neboť obecně platí, že kriminalita ve větších městech bývá vyšší. Další limitací je to, co je současně i předností – to je přímé dotazování. V dalším výzkumu by bylo vhodné doplnit tyto získané údaje o

informace z jiných zdrojů (od rodičů, učitelů atd.). Limitující je i to, že metoda byla převzata od amerických autorů. Obtížné bylo přesně přeložit všechny položky, zejména ty, s kterými se v České republice nesetkáváme (Sobotková a kol., 2014, s. 114, 115).

Z výsledků studie vyplývá tento závěr - kritickým obdobím pro rozvoj rizikového chování je raná adolescence, výrazný nárůst problémového chování s věkem, přičemž u některých antisociálních projevů byl zaznamenán hojný výskyt již v nejmladší sledované věkové skupině (12 let). Je tedy na místě podpora preventivních a intervenčních programů, které by měly být směřovány již na děti mladšího školního věku před dosažením 11 let. Intervenční programy by měly brát v úvahu i mezipohlavní rozdíly a být proto orientovány zejména na chlapce, u nichž je opakovaně zjišťován celkově vyšší výskyt antisociálního chování než u dívek (Sobotková a kol., 2014, s. 117).

5 PROBLEMATIKA PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ

Cílovou skupinou pořádání preventivních programů by měli být především ti, kteří jsou nebo by mohli být nějakým negativním jevem ovlivněni. Cílem preventivního programu je těmto osobám představit, kde je hranice mezi vhodným a nevhodným chováním ve společnosti, seznámit je s následky, které s sebou nesou tyto rizikové jevy, uspořádat základní životní priority nebo poskytnout možnou pomoc, pokud se již s nějakým rizikovým jevem setkali, aby se tento tak zvaný „vír společnosti“ nešířil dál.

Prevenzi lze obecně definovat jako soustavu opatření, která mají předcházet nějakému nežádoucímu jevu. Pod tímto pojmem lze najít nespočetné množství typů jako je například prevence v oblasti zdravotnictví, dopravy, zemědělství nebo kriminality. Ve své práci se věnuji problematice realizace preventivních programů pro děti a mládež na Rychnovsku prováděné Policií České republiky a Městskou policií, proto představím pohled na prevenci těchto dvou složek pro zmiňovanou věkovou kategorii. Jako první uvedu úlohu policie v oblasti prevence a pohled na tuto problematiku. Poté krátce představím vznik a historii vzniku Policie ČR, jelikož policie nebyla zřízena jen z důvodu represe, ale také prevence. Na závěr kapitoly

uvádím důležitost obecní policie v oblasti prevence. Označení této složky „obecní policie“ uvádím proto, jelikož je tak uvedeno v zákoně. V jednotlivých částech je prevence zaměřena a spíše uváděna jako prevence kriminality, ale z mého pohledu je vhodné toto rozdělení uvést, jelikož i každý náznak výskytu deviantního chování může být základem kriminálního jednání.

5.1 Preventivní úloha policie

„Dějiny lidstva jsou dějiny bojů – lidé po celou dobu své existence bojují nejen s přírodou, ale i mezi sebou navzájem. Ve starověku si státy vytvářely instituci armád pro boj s vnějším nepřítelem, ať již s cizími státy či s pouhými hordami nájezdníků. Armádám původně příslušel i další úkol, ochrana vnitřní stability státu – tedy boj s vnitřním nepřítelem. S vývojem státu pak dochází ke specializaci jednotlivých složek. Vedle vojska, určeného k vnější ochraně státu, se objevují speciální bezpečnostní sbory, zaměřené k ochraně vnitřního pořádku“ (Macek a Uhlíř, 1997, s. 9).

Do oblasti prevence lze zařadit celou řadu subjektů. Mezi nimi zaujímá zcela specifické místo policie, která je při ochraně veřejného pořádku a společnosti před kriminalitou nezastupitelná. Činnost naší policie byla donedávna orientována spíše represivně, proto se po vzoru západních zemí do prevence kriminality zahrnul soubor nerepresivních opatření směřující k předcházení kriminální činnosti a obav z ní. *„Patří sem opatření, jejichž cílem či důsledkem je zmenšování rozsahu a závažnosti kriminality a jejich následků, ať již prostřednictvím omezení kriminogenních příležitostí, nebo působením na potenciální pachatele a oběti trestných činů. Jedná se o opatření sociální prevence, situační prevence, včetně informování veřejnosti o možnostech ochrany před trestnou činností a pomoci obětem trestných činů“ (KAŠPAROVÁ, 2017).*

5.2 Preventivní úloha Policie České republiky

Zajištění obrany a bezpečnosti patřilo k prvořadým úkolům každého panovníka a proto historii bezpečnostních složek registrujeme již v dávných dobách. Zde považují za důležité zmínit i činnost další složky, která úzce souvisí s policejní prací a to je četnictvo. Četnictvo byl ozbrojený sbor zabezpečující službu civilní

a vojenské stáže ve svém regionu s působností mimo obvody měst, kde byl výkon bezpečnostní služby zajištěn policejními aparáty (Macek a Uhlíř, 1997, s. 11).

„Stojí za povšimnutí, že již před půldruhým stoletím kladli zákonodárci důraz nejen na represí, ale i na prevenci, nýbrž i na prevenci trestné činnosti. Poukaz na podporu vrchnostenských nařízení, tedy úřadů civilní správy, vystihuje charakter četnické služby, převzatý z lombardského vzoru. Četnictvo tehdy tvořilo přímou součást armády, ale v době míru sloužilo především civilním úřadům. Jeho vojenský výcvik, řád a kázeň byly přitom zárukou kvality služby. Tento charakter si četnictvo uchovalo i v dalších obdobích, i když později jeho přímé začlenění do armády zaniklo.“ (Macek a Uhlíř, 1997, s. 70).

Podstatné změny přicházejí na počátku padesátých let, kdy vývojem politické scény v poválečném období se vytváří jednotný bezpečnostní sbor s názvem Sbor národní bezpečnosti (SNB), do kterého se četnictvo transformovalo. SNB vykonával dohled nad bezpečnostní situací na území celého státu. Pod tuto složku spadala Veřejná bezpečnost Sboru národní bezpečnosti (VB), která vykonávala dohled nad dodržováním veřejného pořádku, sloužila k ochraně osob a majetku a ke stíhání pachatelů trestné činnosti atd. Druhou a to neblaze proslulou složkou byla Státní bezpečnost (StB), která měla spíše politické zaměření, a cíle byly směřovány idejím tehdejší vládnoucí strany k udržení režimu. Zásadní zlom nastal 17. listopadu 1989, kdy došlo k politickému převratu a v důsledku těchto změn se začala psát nová historie bezpečnostní složky státu (POLICIE.CZ, 2017a).

Současná podoba: Policie ČR byla jako jednotný ozbrojený bezpečnostní sbor České republiky zřízena zákonem č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů. Její postavení v současné době upravuje zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky ve znění pozdějších předpisů. Policie ČR je přímo podřízena Ministerstvu vnitra ČR (POLICIE.CZ, 2017b).

Působnost: možnost Policie ČR v oblasti prevence je značně rozšířena. Jde o jednotný bezpečnostní sbor působící na celém území státu a disponující celorepublikovými informacemi. Její činnost je systematictější a rozšířenější, nežli například u jiných organizací jako jsou obecní policie, která působí jen na místní úrovni obce a lze tedy předpokládat, že řeší pouze problémy zatěžující vymezenou lokalitu, tudíž má jen omezené prostředky nebo informace.

Mezi hlavní úkoly např. patří:

- služba veřejnosti;
- ochrana bezpečí osob a majetku a veřejný pořádek;
- vedení boje proti terorismu;
- odhalování trestných činů a zjišťování jejich pachatelů;
- zajišťování ve vymezeném rozsahu ochrany státních hranic;
- zajišťování ochrany ústavních činitelů;
- zajišťování bezpečnosti chráněných osob;
- zajišťování ochrany objektů Parlamentu, prezidenta republiky, Ústavního soudu a ministerstev;
- dohlížení nad bezpečností a plynulostí silničního provozu a spolupůsobení při jeho řízení;
- odhalování přestupků;
- vyhledávání celostátního pátrání.

Policie ČR na svých webových stránkách www.policie.cz zpřístupňuje značné množství informací zabírající širokou oblast prevence patologických jevů nebo rad, jak těmto jevům čelit nebo jak se zachovat při setkání s nimi.

Zebra se za Tebe nerozhledne: Preventivní program nejen pro děti a mládež, ale i další účastníky silničního provozu zaměřený na bezpečný pohyb po pozemní komunikaci a to obzvláště při jejím přecházení. Program je realizován dvakrát ročně již od roku 2007 ve spolupráci Policejního prezidia České republiky, Zdravotní pojišťovny Ministerstva vnitra České republiky a BESIPu Ministerstva dopravy České republiky.

Cílem projektu je:

- osvojovat dodržování pravidel bezpečného přecházení vozovky;
- odbourávat mýty o absolutní přednosti chodců na přechodech pro chodce.

Zebra radí:

- vozovku přecházej na přehledném místě, pokud je v blízkosti přechod pro chodce, použij ho!;
- do vozovky smíš vstoupit po bezpečném rozhlédnutí. Pravidlo zní: 3x se rozhlédni: vlevo, vpravo, vlevo a rychle přejdi!;

- vždy si počínej tak, aby řidič měl šanci zastavit vozidlo před přechodem pro chodce!;
- do vozovky vstupuj, až když vozidla bezpečně zastaví, nikdy nevbíhej před jedoucí vozidla (POLICIE.CZ, 2017c).

Ajaxův zápisník: preventivní program určený pro žáky 2. tříd základních škol. Žáci dostávají od policistů zápisník, průvodcem jim je policejní pes Ajax. Zápisník obsahuje deset témat, která začínají od nejjednodušších informací jako je seznámení s prací policisty, jeho uniformou, policejní technikou a osvojují si důležitá telefonní čísla. Postupně dochází každý měsíc ke změně tématu navazujícího na dopravní tematiku se zaměřením na chodce, bezpečnost doma i ve škole, dodržování pravidel slušného chování, kde jsou dětem představeny sankce a trestní odpovědnost, kriminalita dětí této věkové kategorie jako jsou např. krádeže nebo poškozování cizí věci, šikana, dopravní tematika zaměřená na cyklisty. Na závěr je uvedena problematika závislosti na návykových látkách. Žáci pracují se zápisníkem za pomoci učitelů nebo rodičů a policisté za pomoci různých her a testů zjišťují, co se od policejního psa naučili.

Děti se učí pomocí zápisníku předcházet různým sociálně patologickým jevům např.:

- šikaně;
- alkoholu a drogám;
- hazardním hrám apod.

Seznamují se také s běžnými každodenními záležitostmi:

- pohyb v silničním provozu;
- vlastní bezpečnost.

Cílem projektu je zvyšovat právní vědomí již u dětí mladšího školního věku (POLICIE.CZ, 2017d).

Bud' v bezpečí: projekt vytvořený Policejním prezidiem ČR a Univerzitou Palackého v Olomouci zabývající se problematikou kyberšikany. Hlavním cílem tohoto projektu je vytvoření propracovaného systému informovaných pedagogů, kteří mohou šířit informace dál ve svých vyučováním. Pedagogové dostávají možnost nahlédnutí do oblasti výzkumu a vývoje problematiky kyberšikany, která je každý měsíc obohacována o nové poznatky. Jedním z dalších cílů je vybudování vztahu mezi školami, školskými zařízeními a Policií ČR (POLICIE.CZ, 2017e).

5.3 Preventivní úloha obecní policie

Úloha v oblasti prevence by se však neměla týkat pouze Policie ČR, ale lze k ní přiřadit i obecní policii, jelikož je jedním z jejích hlavních partnerů. I strážník obecní policie už samotným pohybem po ulicích a svou činností v uniformě dává najevo příslušnost k bezpečnostní složce a tím se zapojuje do samotného působení v oblasti prevence a bezpečnosti jen svou přítomností.

Historie: *„Zrušení poddanství v roce 1848 mělo za následek i zánik vrchnostenské správy. První právní úprava obecního zřízení pochází z roku 1849. Vycházela ze zásady, že „základem svobodného státu je svobodná obec“. Pravomoc obce byla přirozená (vše, co se týkalo zájmů obce a mohlo být provedeno v jejich hranicích) a přenesená (veřejné věci, přikázané obci státem). Správu v obci vykonával obecní výbor a obecní představenstvo, složené ze starosty (purkmistra) a obecních radních. Obecní orgány byly voleny. Starosta prováděl usnesení obecních výborů. V některých záležitostech, například v řízení místní policie, mohl působit samostatně. V této oblasti však na jeho činnost dozíral okresní úřad. Vláda byla oprávněna obcím místní policii kdykoliv odejmout a zajistit tuto službu svými orgány.“* V této době patřilo do samostatné působnosti obce pečovat o bezpečnost osob a jmění. Místní policie zajišťovala výkon funkce poľní, potravní, zdravotní, čelední, dělnické, mravnostní, požární a stavební policie (Macek a Uhlíř, 1997, s. 42, 43).

Během let došlo u této složky k velké spoustě změn a to obzvláště v jejím pojmenování. Od roku 1918 byla nazývána jako místní policie poté obecní stráž bezpečnosti, komunální policie, obecní výkonná policie, pomocná stráž Veřejné bezpečnosti a inspekce veřejného pořádku. I přes tyto změny však nejdůležitější úloha zůstala ve své podstatě vždy stejná a to kontrola dodržování veřejného pořádku. Pracovníci měli především uplatňovat prostředky výchovy a prevence ale byli také oprávněni ukládat pokuty a požadovat od občanů potřebná vysvětlení (Vetešník a kol., 2013, s. 17 - 24).

Současná podoba: v současné době je postavení obecní policie upraveno zákonem č. 553/1991 Sb. o obecní policii ve znění pozdějších předpisů. Obecní policie je orgánem obce zřízený v samostatné působnosti zastupitelstvem obce obecně závaznou vyhláškou. Je to výkonný orgán k zajištění dodržování a ochraně

veřejného pořádku, který řídí starosta nebo jiný člen zastupitelstva na základě pověření zastupitelstva obce a ve financování je podřízen místní samosprávě. Ministerstvo vnitra zde vykonává působnost státního aparátu, které zejména ověřuje odborné předpoklady strážníků pro výkon povolání a na jejich základě vydává nebo odnímá strážníkům osvědčení. Vede informační systémy týkající se protokolů o zkoušce, přihlášky čekatelů a strážníků ke zkoušce, počty zřízených nebo zrušených obecních policí a spravuje činnost obecních policí. Základní členění působnosti obecní policie lze rozdělit na působnost věcnou (reálnou) a místní (územní).

Věcná působnost: jedná se o kruh záležitostí, které je strážník oprávněn řešit. Zejména jde o vytyčení hlavních úkolů uvedených v zákoně č. 553/1991 Sb., §1 a §2 do kterých patří:

- přispívání k ochraně a bezpečnosti osob a majetku;
- dohlížení na dodržování pravidel občanského soužití;
- dohlížení na dodržování obecně závazných vyhlášek a nařízení obce;
- podílení se v rozsahu stanoveném tímto nebo zvláštním zákonem na dohledu nad bezpečností a plynulostí provozu na pozemních komunikacích;
- podílení se na dodržování právních předpisů o ochraně veřejného pořádku v rozsahu svých povinností a oprávnění stanovených tímto nebo zvláštním zákonem činit opatření k jeho obnovení;
- podílení se na prevenci kriminality v obci;
- provádění dohledu nad dodržováním čistoty na veřejných prostranstvích v obci;
- odhalování přestupků, jejichž projednávání je v působnosti obce.

Obecní policie však nepůsobí pouze v této oblasti, ale plní spoustu dalších úkolů a při tom spolupracuje s dalšími státními orgány, orgány územně samosprávních celků a v rozsahu stanoveném zákonem nebo zvláštním právním předpisem s Policií ČR. Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému ve znění pozdějších předpisů ji jako ostatní bezpečnostní sbor řadí do ostatních složek systému.

Místní působnost: při zajišťování místních záležitostí veřejného pořádku je obecní policie vázána působností na území obce, která ji zřídila, proto je její působnost značně omezena. Katastrální území nelze chápat jako území ohraničené

dopravními značkami IZ5a začátek obce a IZ5b konec obce, ale řadí se do něj celé území zanesené v katastrálních mapách, čímž se rozloha obce výrazně liší od označení dopravními značkami a u měst mohou pod toto území spadat i další obce, které jsou součástí těchto měst. Strážníci obecní policie mohou vykonávat svou činnost i na území jiné obce, ale za podmínek uzavření veřejnoprávní smlouvy a při tomto výkonu se musejí prokazovat pověřením příslušného obecního úřadu. Z hlediska rozšíření prevence a samotné práce obecní policie je tato činnost velice důležitá, jelikož strážníci nemusejí působit pouze v omezeném prostoru zřizovací obce, ale mohou vykonávat činnost na podstatně větším území.

Do budoucna je důležité prohlubování spolupráce obou složek i s dalšími organizacemi jako je např. obec nebo škola. Je zapotřebí rychlé předávání informací všem subjektům podílejícím se na ochraně bezpečnosti a veřejného pořádku. Nezastupitelnou úlohu hraje sběr dat z prostředí aktivním navazováním komunikace s obyvateli. Tímto způsobem je možné přispět k odhalení, objasňování, ale především k předcházení protiprávního jednání. Kontakt a výměna informací s veřejností je nutnou úlohou v oblasti prevence, kterou je možné docílit menšího výskytu deliktních jednání v určitých lokalitách (Vetešník a kol., 2013, s. 317). Nejdůležitějším nástrojem této spolupráce je program nazývaný Community Policing.

Preventivní programy obecní policie: vzhledem k mé příslušnosti ke složce Městská policie Dobruška zde uvedu nabídku preventivních programů pro děti a mládež na Dobrušsku. Městská policie Dobruška se preventivními programy zabývá s rozdělením do pěti skupin, kterým jsou představovány s určitou posloupností, vázané na věk dětí a na ně nejčastěji působící rizikové jevy. Preventivní programy jsou na školách realizovány jednou ročně po domluvě s vedením školy, které si určí termín a uvede představu nebo doplnění obsahu o případný aktuální rizikový jev vyskytující se mezi dětmi. Časový úsek programu bývá přibližně jednu hodinu z důvodu, aby nebyly děti unaveny výkladem a nebyly zahlceny informacemi. Časový úsek se většinou s rostoucím věkem liší z důvodu zodpovídání dotazů.

➤ **Skupina 1 (dětí předškolního věku z mateřských škol)**

Těmto nejmenším dětem jsou vzhledem k jejich nízkému věku a poznání vnějších vlivů představovány programy se zaměřením na základy chování v dopravě.

Dítě se s dopravou setkává již v raném věku a proto je velice důležité ho do této problematiky dostatečně navést kvalitní a postupnou přípravou směřující od nejjednoduchých problémových situací jako je například nebezpečí hrozící vběhnutím do vozovky, základy rozhlédnutí se na přechodu pro chodce. Jsou seznamovány se základními významy dopravních značek a zařízení, se kterými se běžně setkávají při pohybu na ulici (přechod pro chodce, barvy semaforů atd.). Dětem je v obrázkové i názorné podobě představena ústroj strážníka obecní policie a dále jsou jim v obrázkové podobě ukazovány obrázky dopravních prostředků bezpečnostních a záchranných složek. Po skončení programu jsou rozdány omalovánky s různou tematikou, jak se zachovat v dalších problémových situacích (vyvarování se styku s nebezpečnými předměty jako jsou použité injekční stříkačky a rozbité sklo, o které by se mohly poranit, upozornění na to, že silnice není hřiště, jak se chovat při zpozorování vozidel s právem přednosti v jízdě, nebezpečí hrozící při používání pyrotechniky, kontakt s cizí osobou, chování při přecházení pozemní komunikace).

➤ **Skupina 2 (základní školy 1. - 2. třída)**

Základ programů pro tuto skupinu je obdobný ne však stejný jako u dětí předškolního věku. Témata jsou rozebírána více do detailnějších podob, kde jsou vysvětlovány jejich povinnosti a je jim dán prostor pro vlastní vyjádření. Těmto dětem již nejsou předváděny obrázky dopravních prostředků, ale jsou seznamovány s důležitými telefonními čísly tísňových linek (112, 150, 155, 156, 158) a je jim vysvětlen jejich význam a následky zneužití. Po zakončení programu jsou opět rozdány omalovánky.

➤ **Skupina 3 (základní školy 3. - 6. třída)**

Začátek programu začíná ověřením vědomostí, které by děti měly znát z předešlých programů z nižších tříd (povinnosti cyklisty, chodce, důležitá telefonní čísla). Program poté dále pokračuje tématy jako je šikana, kyberšikana, hrozby v kybernetickém prostoru, kouření, alkohol, majetková kriminalita. Děti jsou seznamovány s druhem represe a základy slušného chování.

➤ **Skupina 4 (základní školy 6. - 9. třída)**

Pro skupinu dětí z těchto tříd je preventivní program připraven v předvedení práce policie jako složky takové a jejím významu ve společnosti. Opět jsou v krátkém časovém úseku ověřeny znalosti dětí z obsahu programů, se kterými již byly seznámeny. Poté jsou představeny nejčastější rizikové jevy: šikana,

kyberšikana, hrozby sociálních sítí, alkohol, drogy, kouření, majetková kriminalita. Dětem jsou názorně představeny fotografie, jaké následky má určitý druh rizikového jevu a do programu je zahrnuta forma legislativy o jaké porušení povinností se jedná. Ke konci programu je představena technika používající se ve výkonu a její funkce.

➤ **Skupina 5 (střední odborná učiliště, střední školy a gymnázia)**

Preventivní program pro děti z těchto škol je opět zaměřen na aktuální rizikové chování vyskytující se v této skupině. Děti jsou opět seznamovány s rizikovými jevy: šikana, kyberšikana, hrozby sociálních sítí, alkohol, drogy, kouření, majetková kriminalita atd. Opět jsou jim jako u předešlé skupiny představeny fotografie a dokumenty s následky rizikových jevů, s přihlédnutím k věku jsou seznamovány s trestní odpovědností a sankcemi, které při porušení jednání hrozí. Dětem je poté ponechán čas na pokládání dotazů.

Community policing: tento pojem lze chápat jako spolupráci policejních orgánů s veřejností, která spoléhá na profesionální a zároveň vstřícný výkon policejní práce. Jedná se o jistý druh strategie a filosofie zaměřený na přesvědčení, že spolupráce se zainteresovanými orgány a podpora veřejnosti, které záleží na věcech veřejných, může přispět k prevenci kriminality a zajišťování bezpečnosti, kde je policie chápána jako součást veřejnosti. Toto staronové označení není nijak novým postupem, který by byl vyloženě prioritní, ale policejní práci doplňuje nebo usnadňuje. Vstřícný přístup policistů usnadňuje otevření problémů veřejnosti. Občané se svěřují svému policistovi (který vykonává službu na vytyčeném místě) o problémech. Z těchto zjištění, které by bylo jinak velice těžké získat, pak policie vyhodnocuje výsledky a realizuje postupy a opatření, které jsou v dané lokalitě zapotřebí ke kvalitnímu životu občanů, o kterých je poté i patřičně informuje prostřednictvím besed nebo internetových stránek. Community policing vychází zejména z následujících principů:

- *za bezpečnost a veřejný pořádek není odpovědná pouze policie, nýbrž celá veřejnost. Instituce a občané přijímají i díky tomuto policejnímu přístupu svůj díl odpovědnosti za kvalitu života v místě svého bydliště. Hodnoty aktivní občanské společnosti tak postupně nahrazují přetrvávající lhostejnost občanů k věcem veřejným;*
- *v okrsku vykonává pěší hlídku stále stejný policista, který se stará o jeho bezpečnost (občan osobně zná svého policistu);*

- *police vede své partnery k společnému řešení trestné činnosti a současně usiluje o eliminaci příčin jejího výskytu (prevence předchází represí);*
- *police pravidelně informuje veřejnost o bezpečnostní situaci a při plánování své činnosti bere pravidelně v úvahu potřeby a očekávání občanů vyjádřené pravidelnými průzkumy spokojenosti (police je službou veřejnosti) (POLICIE.CZ, 2017f).*

6 PROBLEMATIKA REALIZACE PREVENTIVNÍCH PROGRAMŮ POLICIE ČR A MĚSTSKÉ POLICIE PRO DĚTI A MLÁDEŽ NA RYCHNOVSKU

6.1 Cíl výzkumu a stanovení hypotéz

Cílem práce je zmapování výsledků provedeného výzkumu, který byl zaměřen na názory pedagogických pracovníků vedoucí ke zjištění realizace preventivních programů pořádaných Policií ČR a Městskou policií na školských zařízeních ve školním roce 2016 - 2017. Zda náplň a realizace preventivních programů poskytovaných oběma složkami odpovídá jejich očekávání pro praxi. Zjištění nejrizikovějšího jevu vyskytujícího se u jednotlivých skupin dětí a mládeže. Porovnání tohoto výsledku se setkáním a realizací preventivního programu. Zjištění z výsledných hodnot, jaký nejrizikovější jev se vyskytuje u dětí na základních školách ve městech a v obcích.

H1: Pedagogičtí pracovníci uvádějí, že zkoumané preventivní programy naplňují jejich očekávání pro praxi.

H2: Pedagogičtí pracovníci základních a speciálních škol uvádějí jako nejrizikovější jev agresivní chování vyskytující se na těchto typech škol, zatímco pedagogičtí pracovníci středních odborných učilišť, středních škol a gymnázií uvádějí rozdílný nejrizikovější jev závislosti.

H3: Podle procentuelního setkání pedagogů s realizací preventivních programů Policií ČR odpovídají tyto programy nejaktuálnějším rizikovým jevům vyskytujících se u dětí a mládeže na Rychnovsku.

H4: Podle procentuelního setkání pedagogů s realizací preventivních programů Městskou policií odpovídají tyto programy nejaktuálnějším rizikovým jevům vyskytujících se u dětí a mládeže na Rychnovsku.

H5: Šikana je podle pedagogů ze základních škol stejným nejaktuálnějším problémem žáků základních škol ve městech i v obcích.

6.2 Zvolená metoda výzkumu a zkoumaný soubor

Metoda kvantitativního výzkumu byla zvolena z důvodu značného počtu rizikových jevů působících na děti a mládež, které se vyskytují v nejrůznějších formách. Rozloze území, na kterém byl výzkum prováděn, vysokého počtu předpokládaných respondentů a jejich názorů, ověřitelnosti výsledných hodnot a především anonymitě, která výrazně ovlivňuje upřímnost a otevřenost respondentů.

Realizace celého programu proběhla rozvozem tištěného dotazníku do vybraných školských zařízení ve městech a obcích v okrese Rychnov nad Kněžnou. V každém školském zařízení byl osobně kontaktován ředitel školy, v případě jeho nepřítomnosti zastupující pracovník. Po krátkém představení byl oznámen důvod návštěvy a položena otázka, zda by byli ochotni se s dalšími kolegy zapojit do výzkumného dotazníkového šetření. Účastníkům, kteří souhlasili, byl předán počet dotazníků shodný s počtem pedagogických pracovníků, jejichž výši uvedli zástupci školských zařízení a poté proběhlo vysvětlení, jak při vyplňování postupovat. Při předávání dotazníků bylo uvedeno, že vyplnění je čistě dobrovolné a do jaké doby je zapotřebí vyplněné dotazníky zaslat zpět k vyhodnocení. K dotazníkům byla předána obálka s poštovní známkou a předtištěnou adresou, na kterou byly dotazníky zasílány zpět k vyhodnocení. Tento způsob byl zvolen z důvodu preferovaného osobního kontaktu, který byl velice kladně ohodnocen než elektronická forma výzkumu.

Dotazník vlastní konstrukce na úvodní straně obsahoval průvodní dopis skládající se z úvodu, že vyplnění je výhradně anonymní. Dále bylo uvedeno, čeho se výzkum týká, časové rozmezí jaké respondentovi vyplnění zabere, kdo dotazníkové šetření provádí. Na závěr byl uveden návod, jak při vyplňování dotazníku postupovat.

1. Základní identifikační otázky zaměřené na počet let praxe, kde respondenti uváděli délku svého působení v pedagogické profesi vlastním způsobem. Tato

část pokračovala výběrem z pohlaví (muž, žena), pozice ve školském zařízení (učitel – pedagog, výchovný poradce, školní metodik prevence), typ školského zařízení (speciální škola, základní škola, střední odborné učiliště, střední škola nebo gymnázium).

2. Tato část dotazníku byla složena podle seznamu metodických doporučení k primární prevenci rizikového chování Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a rozdělena do dvou částí, kde první se týkala realizace preventivních programů Policií ČR a druhá realizace Městskou policií. Respondentovi bylo v tabulkové podobě představeno dvacet rizikových jevů a jeho úkolem bylo označit, zda se na jeho škole setkal s realizovaným preventivním programem na určitý rizikový jev.
3. Poslední část se skládala ze dvou otázek na téma, jaké respondenti vnímají nejaktuálnější téma rizikového jevu a jaké téma by uvítali v preventivních programech. Respondentům zde byla ponechána úmyslně možnost volného výběru z důvodu možnosti uvedení jedinečných odpovědí a zjištění možných nových rizikových jevů objevujících se mezi dětmi a mládeží. Poslední otázka se zabývala zjištěním, zda preventivní programy plní očekávání pedagogických pracovníků, do které mohli respondenti také uvést ve formě otevřené odpovědi svůj názor.

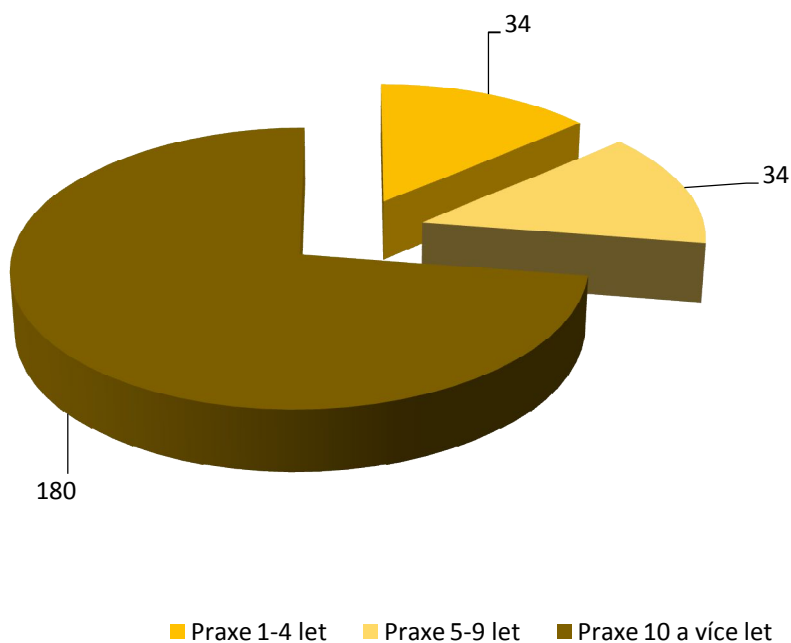
Výzkum byl realizován na vybraných typech školských zařízení v okrese Rychnov nad Kněžnou v celkovém počtu 45 škol. Datový soubor nebyl vybírán náhodně. Původním plánem bylo získání dat ze všech typů školských zařízení v okrese a tím zvýšit možnost přesnosti výsledných hodnot. Z důvodu, že některá zařízení se výzkumu odmítla zúčastnit, je celková hodnota výzkumného vzorku snížena. Celkem bylo rozdáno 680 tištěných dotazníků a navráceno 265. Vyřazeno bylo 17 kusů pro jejich neúplnost a nevyplnění identifikačních dat. Výsledná hodnota vráceného vzorku tedy činila 248 dotazníků ze všech zařízení. Data byla následně rozdělena podle sestavení dotazníku, ke zjištění obsahu výzkumného souboru podle let praxe v oboru, pohlaví, pedagogické pozice.

Výzkumný soubor: se skládal z pedagogických pracovníků ze speciálních škol, základních škol, středních odborných učilišť, středních škol a gymnázií s různou délkou let praxe na pracovních postech:

- pedagog – učitel;
- výchovný poradce;
- školní metodik prevence.

Rozdělení respondentů podle let praxe: soubor byl rozdělen do tří skupin 1 - 4, 5 - 9, 10 a více let praxe. V grafu č. 1 můžeme nalézt grafické znázornění a výsledek, že se výzkumu zúčastnil nejvyšší počet respondentů s praxí 10 a více let v celkovém počtu 180. Počet respondentů s praxí 1 - 4 let a 5 - 9 let byl totožný s výsledkem 34 zúčastněných.

Graf 1 Rozdělení celkového počtu respondentů podle let praxe v oboru.

Rozdělení respondentů podle pohlaví: rozdělením do čtyř základních skupin (speciální škola, základní škola, střední odborné učiliště, střední škola, gymnázium) došlo ke zjištění kolik, se v určitém typu škol při výzkumu zúčastnilo žen a mužů.

Tabulka 1 Rozdělení výzkumného vzorku podle pohlaví a typu zařízení. Čísla uvádějí přesný počet zúčastněných.

Pohlaví	Speciální škola	Základní škola	Střední odborné učiliště	Střední škola, gymnázium	Celkem
Ženy	4	140	10	44	198
Muži	2	19	6	23	50
Celkem	6	159	16	67	248

Z tabulky č. 1 je zřejmé, že největší počet respondentů byly ženy ze základních škol v počtu 140.

Rozdělení respondentů podle pedagogické pozice: vyhodnocení s cílem zjištění, jaké bylo složení z uvedených pozic (učitel, výchovný poradce, školní metodik prevence) a to bylo opět rozděleno do uvedených typů škol.

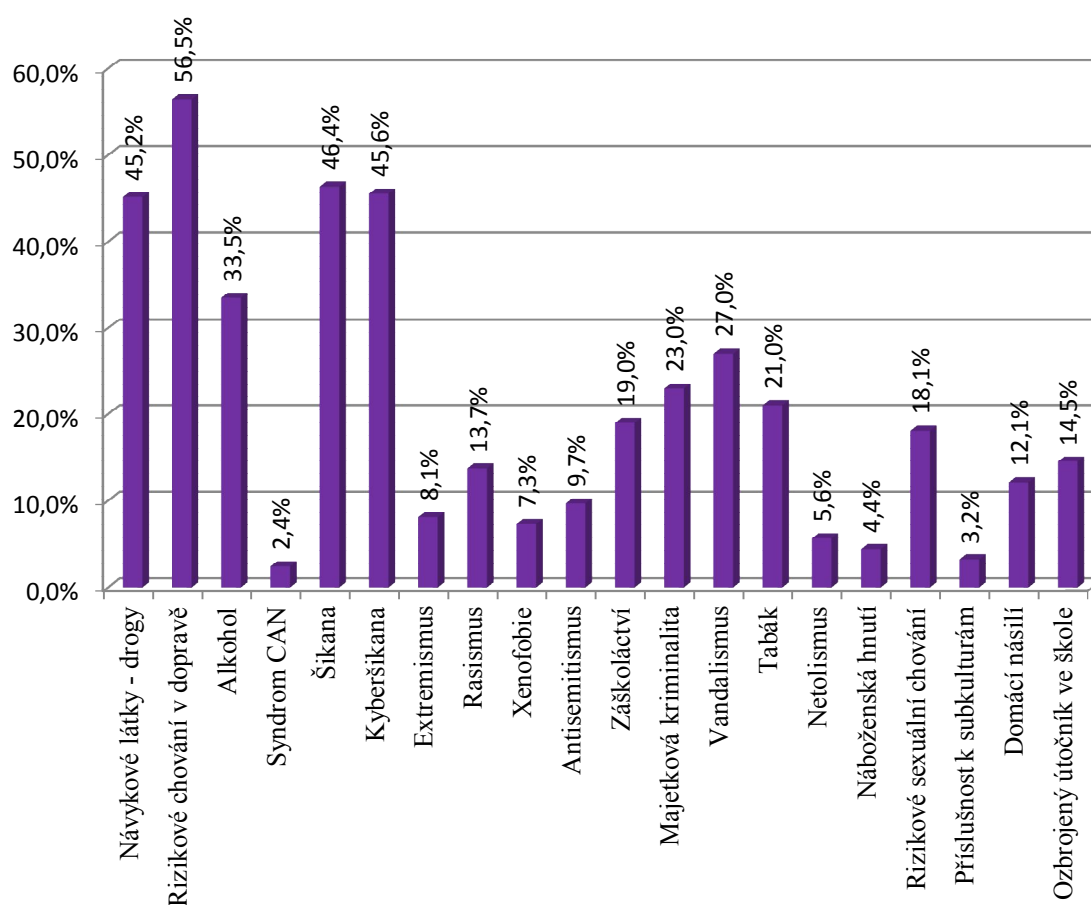
Tabulka 2 Rozdělení výzkumného vzorku podle pozice a typu zařízení (pod zkratkou VP jsou uvedeni výchovní poradci, pod zkratkou ŠMP jsou uvedeni školní metodici prevence. Čísla uvádějí přesný počet zúčastněných.

Pozice	Speciální škola	Základní škola	Střední odborné učiliště	Střední škola, gymnázium	Celkem
Učitel	6	135	14	60	215
VP	0	13	1	6	20
ŠMP	0	11	1	1	13
Celkem	6	159	16	67	248

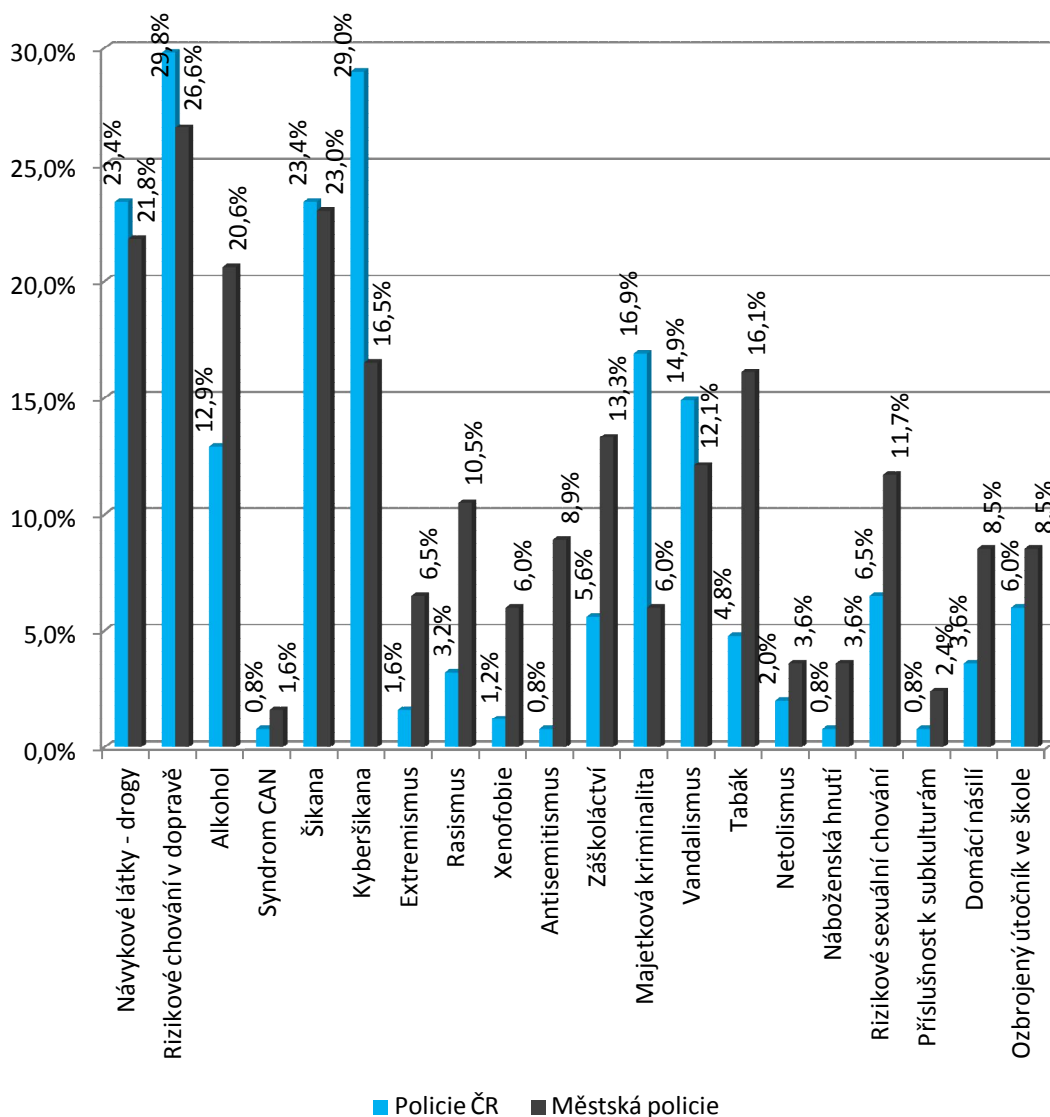
Nejaktuálnější preventivní programy prováděné v okrese Rychnov nad Kněžnou: jako další krok byla analyzována data z druhé části dotazníku pro zjištění, se kterým druhem programu prováděným oběma složkami se na všech zařízeních setkávají respondenti nejčastěji. Výsledkem bylo, že mezi nejčastější programy se řadí **rizikové chování v dopravě**, se kterým se setkala 56,5 %, program zaměřený na **šikanu**, se kterým se setkala 46,4 % a s programem zaměřeným na **kyberšikanu** se setkala 45,6 % všech dotázaných respondentů.

Graf 2 Prezentace porovnání výsledných hodnot setkání s druhem programu ze všech typů škol. Výsledky jsou uvedeny v %.

Porovnání realizace preventivních programů: výsledek tohoto průzkumu vedl k rozdělení, s jakým programem se podle pedagogů jednotlivá složka (Policie ČR, Městská policie) zabývá na všech uvedených typech škol. Z výsledných hodnot v procentuelním setkání patří mezi neaktuálnější programy pořádané Policií ČR **rizikové chování v dopravě 29,8 %**, **kyberšikana 29,0 %** a **návykové látky - drogy 23,4 %**. Městská policie se zabývá programy **rizikového chování v dopravě 26,6 %**, **šikana 23,0 %** a **návykové látky - drogy 21,8 %**.

Graf 3 *Prezentace porovnání výsledných hodnot setkání pedagogických pracovníků s realizací preventivních programů jednotlivými složkami. Výsledky jsou uvedeny v %.*

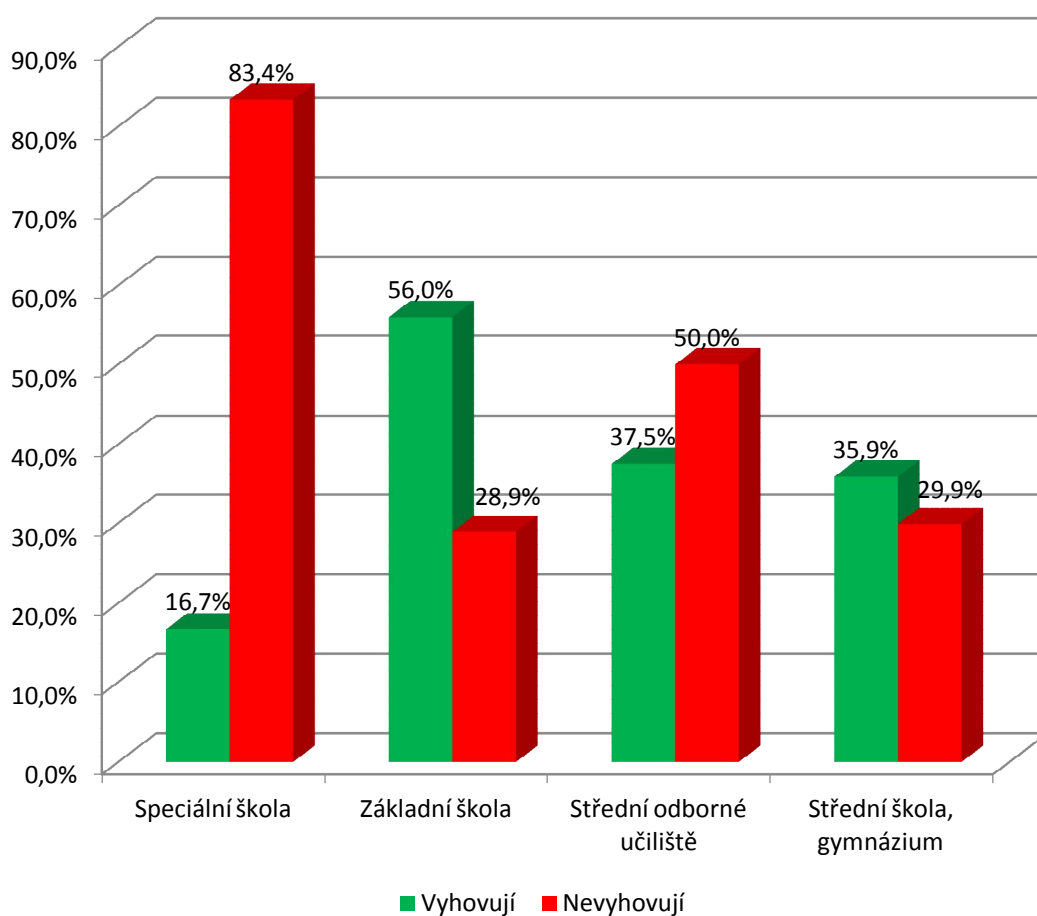

6.3 Analýza dat

1. část zkoumání: Pedagogičtí pracovníci uvádějí, že zkoumané preventivní programy naplňují jejich očekávání pro praxi.

Výzkum byl zaměřen na zjištění, zda z pohledu pedagogů preventivní programy pořádané oběma složkami plní jejich požadavky a očekávání pro praxi. Výsledky výzkumu byly zpracovány nejprve rozdělením na jednotlivé typy škol, poté byla z výsledku zjištěna procentuelní účast, ze které výsledek vycházel.

Graf 4 *Prezentace výsledků celkové spokojenosti pedagogů s realizací preventivních programů.*

Vyhodnocení ukázalo, že u speciálních škol pořádané preventivní programy podle 16,7 % pedagogů očekávání plní a podle 83,4 % neplní. Na základních školách 56,0 % pedagogů uvedlo plnění očekávání a 28,9 % uvedlo neplnění. Pedagogové ze středních odborných učilišť uvedli nespokojenost v 50,0 %, spokojenost v 37,5 %. Na středních školách a gymnáziích byla celková spokojenost vyjádřena 35,9 % a nespokojenost 29,9 % pedagogy.

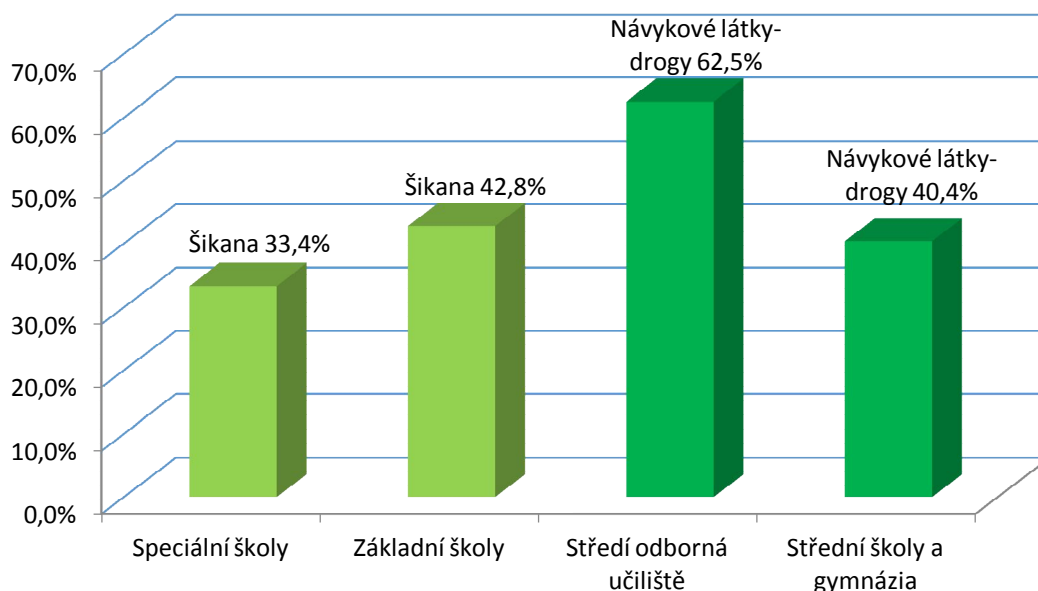
H1 se nepotvrdila. Realizace preventivních programů zcela neplní očekávání pedagogů ze všech zařízení.

Pokud by se však byla hypotéza vztahovala pro každou školu jednotlivě, byla by **potvrzena** u základních škol, středních škol a gymnázií a **nepotvrzena** u speciálních škol a středních odborných učilišť.

2. část zkoumání: Pedagogičtí pracovníci základních a speciálních škol uvádějí jako nejrizikovější jev agresivní chování vyskytující se na těchto typech škol, zatímco pedagogičtí pracovníci středních odborných učilišť, středních škol a gymnázií uvádějí rozdílný nejrizikovější jev závislosti.

Zpracování výsledků tohoto výzkumu vedlo ke zjištění nejaktuálnějšího rizikového jevu vyskytujícího se na určitém typu školy. Podle pedagogů je nejaktuálnějším rizikovým jevem na speciálních školách **šikana**, kterou shledává **33,4 %**. Nejaktuálnějším jevem na základních školách je to také **šikana**, kterou uvedlo **42,8 %**. Pedagogové ze středních odborných učilišť vidí nejaktuálnější rizikový jev **návykové látky – drogy**, který uvedlo **62,5 %**. Stejný rizikový jev **návykové látky - drogy** uvádí **40,4 %** pedagogů ze středních škol a gymnázií.

Graf 5 Prezentace výsledků k zjištění nejrizikovějšího jevu v každém zařízení.

H2 se potvrdila. Pedagogičtí pracovníci základních a speciálních škol uvádějí jiný rizikový jev vyskytující se na těchto typech škol, nežli pedagogičtí pracovníci středních odborných učilišť, středních škol a gymnázií.

Z výsledných hodnot výzkumu bylo zjištěno, že nejrizikovějším jevem vyskytujícím se na základních a speciálních školách je šikana. Na středních odborných učilištích, na středních školách a gymnáziích jsou to návykové látky – drogy. Je zajímavé, že rostoucí věk dítěte a místo vzdělávání ovlivňuje jednotně formu výskytu rizikového jevu.

3. část zkoumání: Podle procentuelního setkání pedagogů s realizací preventivních programů Policíí ČR odpovídají tyto programy nejaktuálnějším rizikovým jevům vyskytujících se u dětí a mládeže na Rychnovsku.

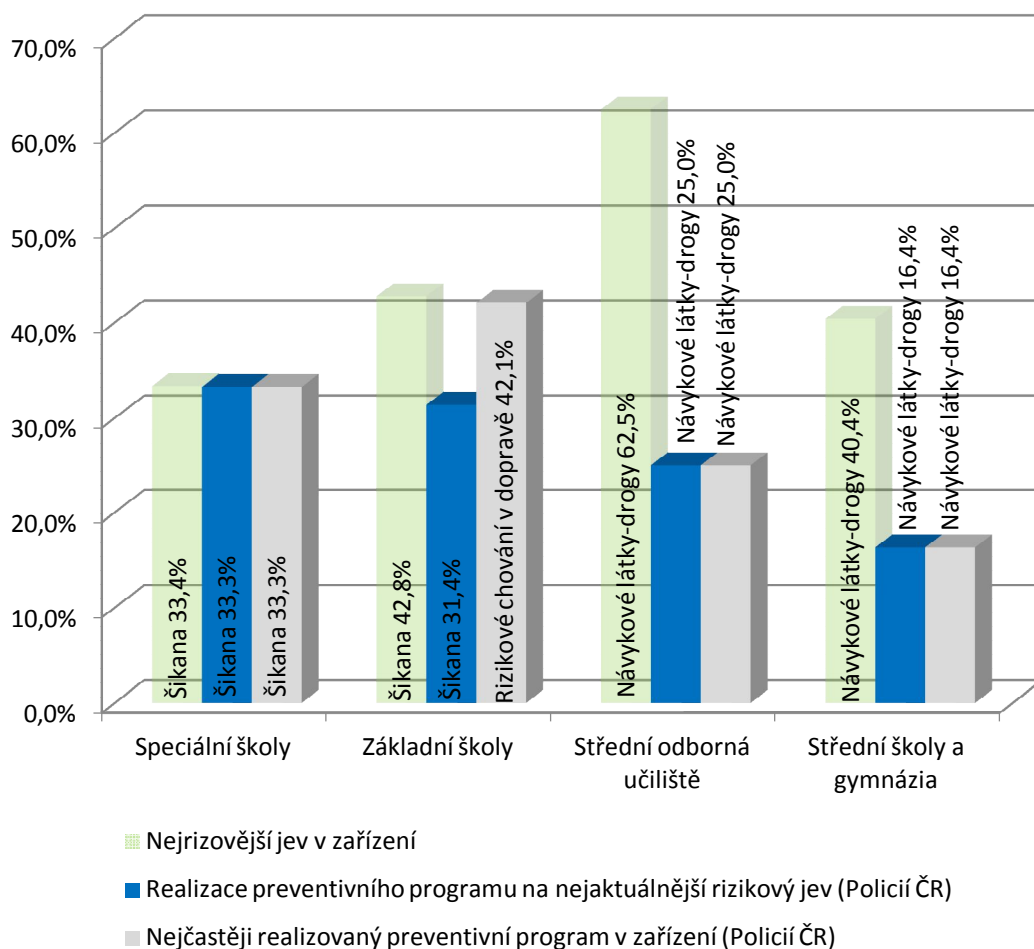
Na **speciálních školách** uvedlo 33,4 % pedagogů jako nejaktuálnější jev šikanu. Podle odpovědí se s realizací preventivního programu na tento jev Policíí ČR setkala 33,3 %. Stejně procento 33,3 % pedagogů uvedlo, že preventivní program zaměřený na šikanu je i nejaktuálnějším, který tato složka v zařízení provádí.

Na **základních školách** uvedlo 42,8 % pedagogů jako nejaktuálnější jev šikanu. Podle odpovědí se s realizací preventivního programu na tento jev Policíí ČR setkala 31,4 %. 42,1 % pedagogů však uvedlo, že nejaktuálnější preventivní program, který tato složka v zařízení provádí, je rizikové chování v dopravě.

Na **středních odborných učilištích** uvedlo 62,5 % pedagogů jako nejaktuálnější jev návykové látky - drogy. Podle odpovědí se s realizací preventivního programu na tento jev Policíí ČR setkala 25,0 %. Stejně procento 25,0 % pedagogů uvedlo, že preventivní program zaměřený na návykové látky - drogy je i nejaktuálnějším, který tato složka v zařízení provádí.

Na **středních školách a gymnáziích** uvedlo 40,4 % pedagogů jako nejaktuálnější jev návykové látky - drogy. Podle odpovědí se s realizací preventivního programu na tento jev Policíí ČR setkala 16,4 %. Stejně procento 16,4 % pedagogů uvedlo, že preventivní program zaměřený na návykové látky - drogy je i nejaktuálnějším, který tato složka v zařízení provádí.

Graf 6 Prezentace výsledků realizace preventivních programů Policií ČR.

H3 se nepotvrdila. Policie ČR se v realizaci preventivních programů nezaměřuje aktuálním rizikovým jevům vyskytujících se u dětí a mládeže na Rychnovsku.

Pokud by se však byla hypotéza vztahovala pro každou školu jednotlivě, byla by **potvrzena** u speciálních škol, středních odborných učilišť, středních škol a gymnázií. Hodnoty setkání s realizací preventivního programu jsou shodné k nejčastěji realizovanému programu této složky. Potvrzena by **nebyla** u základních škol, kde je nejaktuálnějším rizikovým jevem šikana a nejaktuálnějším tématem preventivních programů podle pedagogů je rizikové chování v dopravě.

4. část zkoumání: Podle procentuelního setkání pedagogů s realizací preventivních programů Městskou policií odpovídají tyto programy nejaktuálnějším rizikovým jevům vyskytujícím se u dětí a mládeže na Rychnovsku.

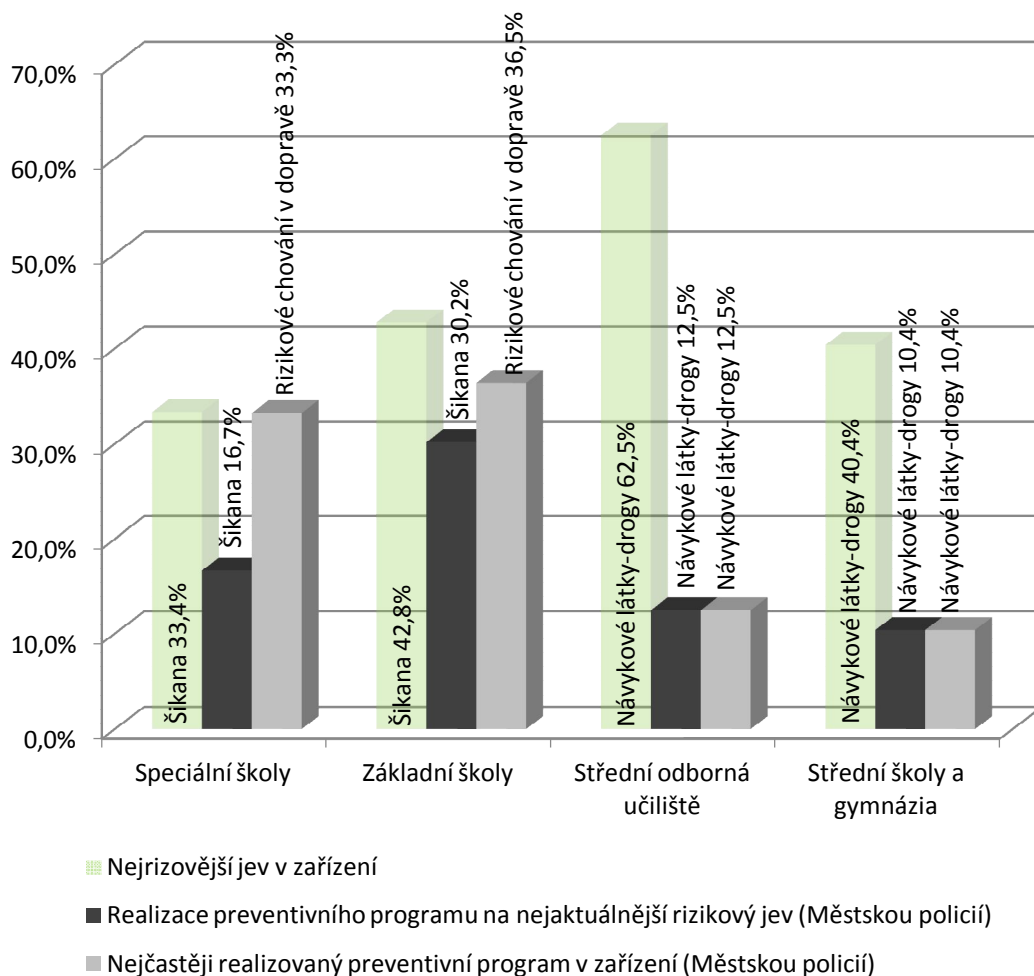
Na **speciálních školách** uvedlo 33,4 % pedagogů jako nejaktuálnější jev šikanu. Podle odpovědí se s realizací preventivního programu na tento jev Městskou policií setkala 16,7 %. 33,3 % pedagogů však uvedlo, že nejaktuálnější preventivní program, který tato složka v zařízení provádí je rizikové chování v dopravě.

Na **základních školách** uvedlo 42,8 % pedagogů jako nejaktuálnější jev šikanu. Podle odpovědí se s realizací preventivního programu na tento jev Městskou policií setkala 30,2 %. 36,5 % pedagogů však uvedlo, že nejaktuálnější preventivní program, který tato složka v zařízení provádí je rizikové chování v dopravě.

Na **středních odborných učilištích** uvedlo 62,5 % pedagogů jako nejaktuálnější jev návykové látky - drogy. Podle odpovědí se s realizací preventivního programu na tento jev Městskou policií setkala 12,5 %. Stejně procento 12,5 % pedagogů uvedlo, že preventivní program zaměřený na návykové látky - drogy je i nejaktuálnějším, který tato složka v zařízení provádí.

Na **středních školách a gymnáziích** uvedlo 40,4 % pedagogů jako nejaktuálnější jev návykové látky - drogy. Podle odpovědí se s realizací preventivního programu na tento jev Městskou policií setkala 10,4 %. Stejně procento 10,4 % pedagogů uvedlo, že preventivní program zaměřený na návykové látky - drogy je i nejaktuálnějším, který tato složka v zařízení provádí.

Graf 7 Prezentace výsledků realizace preventivních programů Městskou policií.

H4 se nepotvrdila. Městská policie se v realizaci preventivních programů nezaměřuje na aktuální rizikové jevy vyskytující se u dětí a mládeže na Rychnovsku.

Pokud by se však byla hypotéza vztahovala pro každou školu jednotlivě, byla by **potvrzena** u středních odborných učilišť, středních škol a gymnázií. Hodnoty setkání s realizací preventivního programu jsou shodné k nejčastěji realizovanému programu této složky. Potvrzena by **nebyla** u základních škol a speciálních škol, kde je nejaktuálnějším rizikovým jevem šikana a nejaktuálnějším tématem preventivních programů podle pedagogů je rizikové chování v dopravě.

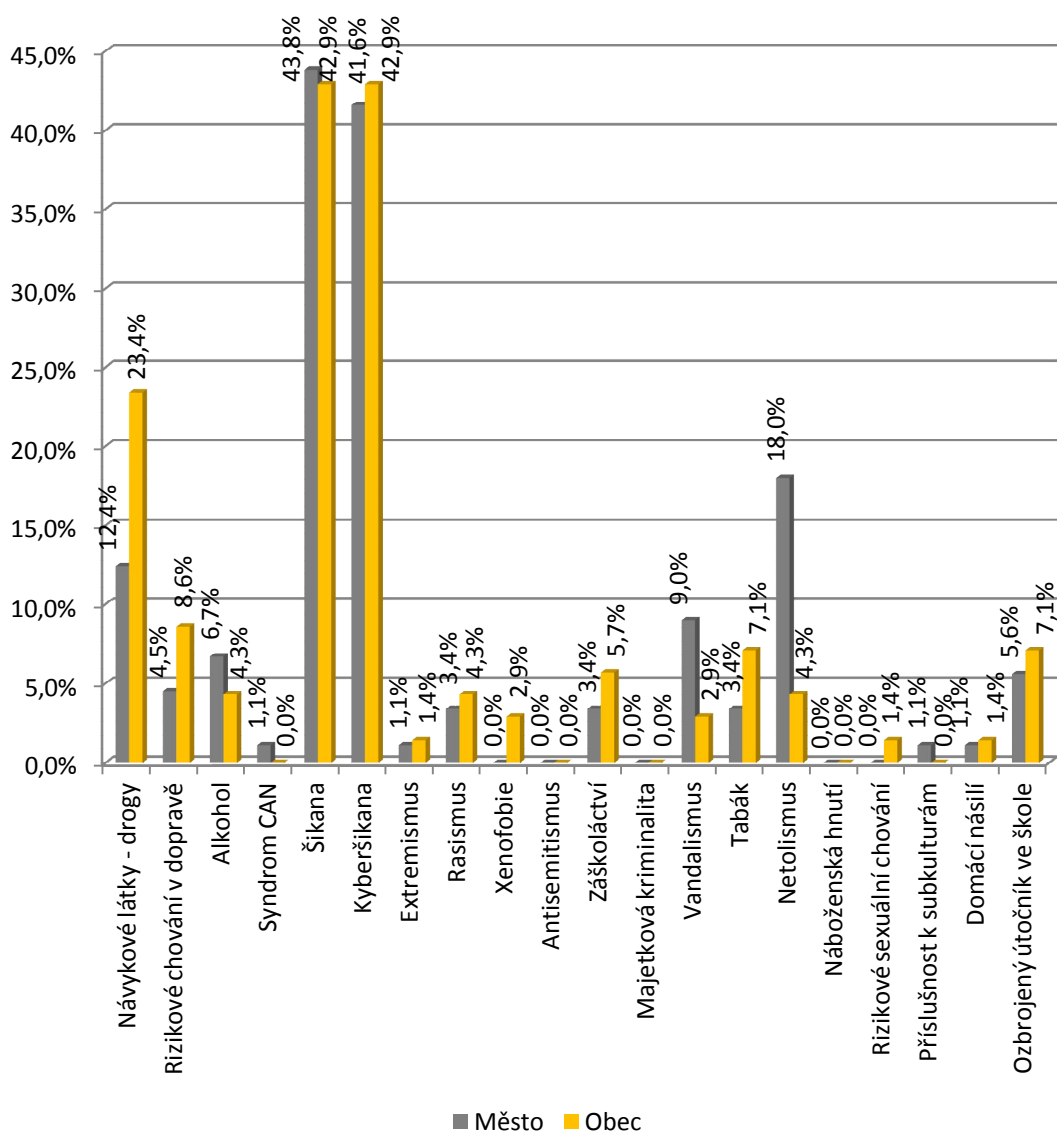

5. část zkoumání: Šikana je podle pedagogů ze základních škol stejným nejaktuálnějším problémem žáků základních škol ve městech i v obcích.

Na základních školách ve **městech** je podle nejvyšší procentuelní hodnoty odpovědi 43,8 % pedagogů nejrizikovějším jevem **šikana**.

Na základních školách v **obcích** je podle nejvyšší procentuelní hodnoty odpovědi 42,9 % pedagogů nejrizikovějším jevem také **šikana**. Stejný procentuelní výsledek však vykazuje i kyberšikana.

Graf 8 *Prezentace výsledků výskytu rizikových jevů u dětí na základních školách ve městech a v obcích.*

H5 se potvrdila. Šikana je podle pedagogů ze základních škol stejným nejaktuálnějším problémem žáků základních škol ve městech i v obcích.

Porovnáním výsledných hodnot v grafu č. 8 můžeme nalézt rozdíly, jaké rizikové jevy se podle pedagogů vyskytují u dětí na základních školách ve městech a v obcích. Jako druhý nejrizikovější jev s nejvyšší hodnotou se na obcích i ve městech vyskytuje kyberšikana. Na obcích se stejnou hodnotou jako šikana 42,9 % a ve městech 41,6 %. Jako další se zde vykytuje forma rizikového jevu návykové látky – drogy s výsledkem 23,4 % na obcích a 12,4 % ve městech. Značný rozdíl můžeme však nalézt u netolismu, který se podle 18 % vykytuje ve městech, což na obcích shledalo pouze 4,3 %. Dalším nejaktuálnějším jevem vyskytujícím se více ve městech byl vandalismus podle 9 % a na obcích 2,9 % pedagogů.

Další výsledky vyplývající z výzkumu:

➤ **Jedinečné odpovědi ze speciálních škol:**

Nebylo uvedeno.

➤ **Jedinečné odpovědi ze základních škol:**

Rizikový jev: agresivita mladistvých 10 %, která se zařadila na jev pátý v pořadí, uznávání autorit 2,5 %, hazard 1,9 %, nepřizpůsobivé národnostní menšiny 1,8 %, zdravý životní styl 0,6 %;

Požadovaná témata: mezilidské vztahy 8,3 %, agresivita mládeže 3,2 %, rizika sociálních sítí 2,5 %.

➤ **Jedinečné odpovědi ze středních odborných učilišť:**

Nebylo uvedeno.

➤ **Jedinečné odpovědi ze středních škol a gymnázií:**

Rizikový jev: ochrana osobních údajů 1,5 %, imigrace 1,5 %, hazard 1,5 %, terorismus 1,5 %, stav společnosti a světa 1,5 %, trestní právo 1,5 %;

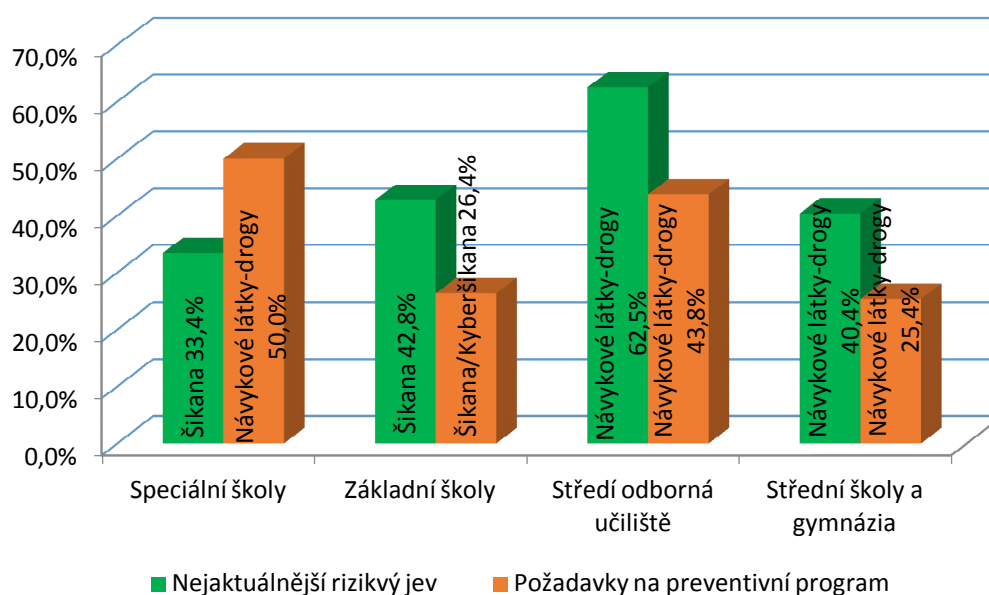
Požadovaná témata: zdravý životní styl 3,0 %, ochrana osobních údajů 3,0 %, trestní právo 1,5 %, agresivita mládeže 1,5 %.

Porovnání výsledků nejaktuálnějšího rizikového jevu na určitém typu školy s výsledkem požadavků pedagogů na preventivní program:

Na **speciálních školách** je nejaktuálnějším rizikovým jevem šikana. Pedagogové však mají z 50,0 % nejvyšší zájem o preventivní program návykové

látky – drogy. Na **základních školách** je nejaktuálnějším jevem šikana. Podle nejvyšších hodnot požadavků je i tento program podle 26,4 % pedagogů požadován společně se zaměřením na kyberšikana. **Střední odborná učiliště** vykazují nejvyšší hodnotu rizikového jevu návykové látky – drogy a tentýž program je i podle nejvyšších hodnot vyjádření 43,8 % pedagogů požadován. Pedagogové **středních škol a gymnázií** vidí jako nejrizikovější jev návykové látky – drogy a podle nejvyššího počtu vyjádření 25,4 % je požadován.

Graf 9 Prezentace porovnání nejaktuálnějších rizikových jevů s požadavky pedagogů na preventivní program.

6.4 Souhrn

Shrnutím výsledků výzkumu, lze konstatovat:

H1: Pedagogičtí pracovníci uvádějí, že zkoumané preventivní programy naplňují jejich očekávání pro praxi. **H1 nebyla potvrzena.**

Spokojenost projevili jen pedagogové ze základních škol, středních škol a gymnázií.

H2: Pedagogičtí pracovníci základních a speciálních škol uvádějí jako nejrizikovější jev agresivní chování vyskytující se na těchto typech škol, zatímco pedagogičtí pracovníci středních odborných učilišť, středních škol a gymnázií uvádějí rozdílný nejrizikovější jev závislosti. **H2 byla potvrzena.**

Pedagogičtí pracovníci speciálních a základních škol uvádějí nejaktuálnější rizikový jev šikana. Pedagogičtí pracovníci středních odborných učilišť, středních škol a gymnázií uvádějí nejaktuálnější rizikový jev návykové látky – drogy.

H3: *Podle procentuelního setkání pedagogů s realizací preventivních programů Policií ČR odpovídají tyto programy nejaktuálnějším rizikovým jevům vyskytujících se u dětí a mládeže na Rychnovsku. H3 nebyla potvrzena.*

Policie ČR se v realizaci preventivních programů nezaměřuje na aktuální rizikové jevy vyskytující se u dětí a mládeže na Rychnovsku.

H4: *Podle procentuelního setkání pedagogů s realizací preventivních programů Městskou policií odpovídají tyto programy nejaktuálnějším rizikovým jevům vyskytujících se u dětí a mládeže na Rychnovsku. H4 nebyla potvrzena.*

Policie ČR se v realizaci preventivních programů nezaměřuje na aktuální rizikové jevy vyskytující se u dětí a mládeže na Rychnovsku.

H5: *Šikana je podle pedagogů ze základních škol stejným nejaktuálnějším problémem žáků základních škol ve městech i v obcích. H5 byla potvrzena.*

7 ZÁVĚR

Tato práce se zabývá aktuálním tématem problematiky realizace preventivních programů Policie ČR a Městské policie pro děti a mládež na Rychnovsku. Přibližuje problematiku realizace preventivních programů těchto složek, zda jsou z pohledu pedagogických pracovníků aktuální k vyskytujícím se rizikovým jevům cílových skupin dětí a mládeže a představuje, jaké rizikové jevy se u těchto skupin nejčastěji vyskytují.

Teoretická část se věnuje vývoji jedince od narození k dospívání. Období novorozenecké, batolecí, předškolní věk, mladší školní věk, střední školní věk a starší školní věk. Popisuje také rozdělení pojmů sociální deviace a sociální patologie, činitele ovlivňující deviantní chování a vznik patologických jevů. Dále uvádí výzkumy zabývající se výskytem rizikových jevů a úlohu Policie ČR a Městské policie v problematice prevence.

Cílem empirické části bylo zjistit, zda průběh a náplň poskytovaných preventivních programů odpovídá spokojenosti pedagogů. Dále názor pedagogů vedoucí k zjištění, jaký nejrizikovější jev se vyskytuje u dětí mládeže na různých typech škol a porovnat ho s neaktuálnějšími programy Policie ČR a Městské policie, se kterými se pedagogové setkali. Jako další cíl bylo zjistit rozdíl v rizikových jevech vyskytujících se u dětí na základních školách s rozdělením na prostředí obec a město. Výzkumné šetření probíhalo kvantitativní metodou pomocí vlastního dotazníku, který byl osobně předán vedení 45 škol na Rychnovsku v počtu 680 kusů.

Na počátku výzkumu bylo stanoveno pět hypotéz. Tři byly vyvráceny a dvě potvrzeny. K vyvrácené **H1** lze konstatovat to, že byla stanovena pro všechny druhy škol. Pokud by však byla stanovena na jednotlivé typy škol, potvrzení by se týkalo základních škol, středních škol a gymnázií. **H2** potvrzuje, že forma rizikového jevu se s věkem a místem školního prostředí mění. Zde je žádoucí uvést i to, že výsledek potvrdil i můj osobní předpoklad, že na základních školách je nejrizikovější jev šikana, který se postupně s věkem a školním prostředím mění v návykové látky - drogy. **H3** byla vyvrácena pouze z toho důvodu, že Policie ČR zaměřuje neaktuálnější program na základních školách na rizikové chování v dopravě. Pokud by směřovala neaktuálnější program na šikanu **H3** by byla potvrzena, jelikož podmínky v ostatních školách byly splněny. Vyvrácená **H4** uvádí, že na speciálních

školách Městská policie nevykonává preventivní programy podle nejaktuálnějších rizikových jevů na speciálních a základních školách. Zde bych upozornil na to, že výsledkem H3 zde splňuje podmínku nejaktuálnějšího rizikového jevu a nejaktuálnějšího programu Policie ČR, což ale výsledek stanovených hypotéz nemění. Zásadním výsledkem obou složek je, že se nevěnují nejaktuálnějším rizikovým jevům na základních školách kde je nejaktuálnějším rizikovým jevem šikana a nejaktuálnějším programem rizikové chování v dopravě. Vyvrácení hypotéz však neznamená, že by se tyto složky rizikového jevu šikana nevěnovaly. Podle pedagogů se s realizací Policie ČR na tento jev setkalo 31,4 % a Městské policie 30,2 %. Výsledné hodnoty nejaktuálnějšího programu rizikové chování v dopravě mohou odrážet prostředí společnosti s rozmachem automobilového průmyslu a s ním rostoucí dopravy. Možná také často zmiňované agresivity řidičů. **H5** potvrzuje, že nejaktuálnějším rizikovým jevem u dětí na základních školách ve městech i na obcích je šikana, která je i zároveň nejaktuálnější na speciálních školách.

K dokreslení celkové přehlednosti výzkumné části jsem vypracoval grafy, na kterých jsou zřetelně rozlišeny výsledky.

Byl jsem mile překvapen přístupem vedení škol i samotných pedagogů, kteří se zapojili do výzkumu a uvítali formu osobního zprostředkování dotazníku než prostřednictvím elektronické formy. Při rozvozu jsem se dozvěděl spoustu novinek i problémů, které pedagogy trápí při jejich pedagogické praxi, které využiji jako poznatek pro realizaci preventivních programů ve své profesi. Doufám, že tato práce bude přínosem i pro ostatní kolegy, kteří se zabývají realizací preventivních programů pro děti a mládež.

SEZNAM ZDROJŮ

Knižní zdroje

BÁRTOVÁ, Sylva. *Sociální patologie*. Brno: Institut pro další vzdělávání ve zdravotnictví v Brně, 1998. ISBN 80-7013-259-0.

BĚLÍK, Václav a Stanislava HOFERKOVÁ. *Prevence rizikového chování ve školním prostředí*. Tribun EU, 2016. ISBN 978-80-263-1015-0.

ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-060-0.

HELUS, Zdeněk. *Úvod do psychologie: Učebnice pro střední školy a bakalářská studia na VŠ*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3037-0.

KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviace*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-411-3.

KRAUS, Blahoslav. *Sociální deviace v transformaci společnosti*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-575-2.

KRAUS, Blahoslav et al. *Životní styl současné české rodiny*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-544-8.

MACEK, Pavel a Lubomír UHLÍŘ. *Dějiny policie a četnictva I*. Praha: Themis, 1997. ISBN 80-85821-52-4.

MATĚJÍČEK, Zdeněk. *Praxe dětského psychologického poradenství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0000-0.

MATOUŠEK, O., P. KODYMOVÁ a J. KOLÁČKOVÁ (eds.). *Sociální práce v praxi. Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.

NAKONEČNÝ, Milan. *Úvod do psychologie*. Praha: Academia, 2003. ISBN 80-200-0993-0.

ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-829-5.

SOBOTKOVÁ, N. V. a kol. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4042-3.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy*. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0181-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0841-3.

VETEŠNÍK, Pavel a kol. *Obecní policie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-463-3.

Internetové zdroje

CSÉMY, Ladislav a Pavla CHOMINOVÁ. 2012. Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD). *Zaostřeno na drogy 1*. Přehled hlavních výsledků studie v České republice v roce 2011 [online]. 1. vyd. Praha: ©Úřad vlády České republiky, 2012, 2 – 3 [cit. 2017-10-25]. ISSN 1214-1089. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Zaostreno-1_12_web.pdf

DROGY-INFO.CZ. 2015a. *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD) - výsledky průzkumu v ČR v r. 2011* [online]. Národní monitorovací středisko, ©2015. N.d. [cit. 2017-10-15]. Dostupné z: <https://www.drogy-info.cz/nms/vyzkum-nms/evropska-skolni-studie-o-alkoholu-a-jinych-drogach-espac-vysledky-pruzkumu-v-cr-v-r.-2011-1/>

DROGY-INFO.CZ. 2015b. *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD) 2015* [online]. Národní monitorovací středisko, ©2015. N.d. [cit. 2017-10-15]. Dostupné z: <https://www.drogy-info.cz/nms/vyzkum-nms/evropska-skolni-studie-o-alkoholu-a-jinych-drogach-espac-2015/>

HBSC.UPOL.CZ. 2012a. *Historie HBSC* [online]. Naturdesing, 2012. N.d. [cit. 2017-10-25]. Dostupné z: http://hbsc.upol.cz/1-cestina/65-historie_hbsc/

HBSC.UPOL.CZ. 2012b. *Národní tým HBSC* [online]. Naturdesing, 2012. N.d. [cit. 2017-10-25]. Dostupné z: http://hbse.upol.cz/1-cestina/56-narodni_tym/

HBSC.UPOL.CZ. 2012c. *Univerzita Palackého představila alarmující výsledky největší studie o životním stylu mladé generace* [online]. Naturdesing, 2012. N.d. [cit. 2017-10-25]. Dostupné z: http://hbse.upol.cz/1-cestina/42-hbse_studie/

KAŠPAROVÁ, Blažena. 2017. *Záchranný kruh. Podstata a formy prevence kriminality* [online]. N.d. ©Smartware, 2017. [cit. 2017-10-24]. Dostupné z: <https://www.zachranny-kruh.cz/pro-verejnost/kriminalita-rizikove-chovani/prevence-kriminality/podstata-a-formy-prevence-kriminality.html>

POLICIE.CZ. 2017a. *Historie policie a četnictva* [online]. N.d. Policie ČR, ©2017 [cit. 2017-10-30]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/historie-policie-a-cetnictva.aspx?q=Y2hudW09Nw%3d%3d>

POLICIE.CZ. 2017b. *Povinně zveřejňované informace* [online]. N.d. Policie ČR, ©2017 [cit. 2017-10-25]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/povinne-zverejnovane-informace-136591.aspx>

POLICIE.CZ. 2017c. *Zebra se za Tebe nerozhledne!* [online]. N.d. Policie ČR, ©2017 [cit. 2017-11-6]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/zebra-se-za-tebe-nerozhledne-262841.aspx>

POLICIE.CZ. 2017d. *Ajaxův zápisník* [online]. N.d. Policie ČR, ©2017 [cit. 2017-11-6]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/ajaxuv-zapisnik-328720.aspx>

POLICIE.CZ. 2017e. *Bud' v bezpečí* [online]. N.d. Policie ČR, ©2017 [cit. 2017-11-6]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/projekt-bud-v-bezpeci-problematika-kybersikany.aspx>

POLICIE.CZ. 2017f. *Co je to Community policing* [online]. N.d. Policie ČR, ©2017 [cit. 2017-11-15]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/co-je-to-community-policing.aspx>

Další zdroje

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Metodické dokumenty (doporučení a pokyny)* [online]. MŠMT, ©2013 – 2017 [cit. 2017-10-1]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

ZÁKONY PRO LIDI. Zákon č. 561/2004 Sb. *Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)* [online]. [cit. 2017-11-4]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>

ZÁKONY PRO LIDI. Zákon č. 218/2003 Sb. *Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)* [online]. [cit. 2017-11-4]. Dostupné z: <https://zakonyprolidi.cz/cs/2003-218>

ZÁKONY PRO LIDI. Zákon č. 239/2000 Sb. *Zákon o záchranném systému a o změně některých zákonů* [online]. [cit. 2017-11-4]. Dostupné z: <https://zakonyprolidi.cz/cs/2000-239>

ZÁKONY PRO LIDI. Zákon č. 273/2008 Sb. *Zákon o Policii České republiky* [online]. [cit. 2017-10-24]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-273>

ZÁKONY PRO LIDI. Zákon č. 553/1991 Sb. *Zákon o obecní policii* [online]. [cit. 2017-11-24]. Dostupné z: <https://zakonyprolidi.cz/cs/1991-553>

ZÁKONY PRO LIDI. Zákon č. 65/2017 Sb. *Zákon o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek* [online]. [cit. 2017-11-4]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2017-65>

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tabulka 1 Rozdělení výzkumného vzorku podle pohlaví a typu zařízení	48
Tabulka 2 Rozdělení výzkumného vzorku podle pozice a typu zařízení	48
Graf 1 Rozdělení celkového počtu respondentů podle let praxe v oboru.....	47
Graf 2 Setkání s druhem programu ze všech typů škol	49
Graf 3 Setkání s realizací preventivních programů jednotlivými složkami....	50
Graf 4 Celková spokojenost pedagogů s realizací preventivních programů .	51
Graf 5 Nejrizikovější jev v každém zařízení.....	52
Graf 6 Realizace preventivních programů Policií ČR	54
Graf 7 Realizace preventivních programů Městskou policií	56
Graf 8 Výskyt rizikových jevů u dětí na ZŠ ve městech a v obcích	57
Graf 9 Nejaktuálnějších rizikové jevy s požadavky pedagogů.....	59

PŘÍLOHY

Příloha A

Dotazník

Dobrý den,

prosím Vás o vyplnění tohoto anonymního dotazníku, který je zaměřen na zjištění realizace provedených preventivních programů pořádaných Policií České republiky a Městskou policií, zda vyhovují a jsou aktuální k problematice rizikových jevů působících na děti a mládež. Dotazník Vám zabere nanejvýš 15 minut a slouží ke zpracování mé bakalářské práce na téma: „**Problematika realizace preventivních programů pořádaných Policií ČR a Městskou policií pro děti a mládež na Rychnovsku**“ v rámci studia na Univerzitě Hradec Králové.

Dotazník se skládá ze tří částí a vyplnění je velice jednoduché. V první části naleznete jen několik identifikačních otázek. V druhé části naleznete seznam rizikových jevů. Pokud byl na Vaší škole ve školním roce od září 2016 do června 2017 realizovaný preventivní program zaměřený na některý z rizikových jevů jednou z uvedených složek, udělejte u rizikového jevu v kolonce křížek. Ve třetí části prosím krátce odpovězte na otázky a uveďte, zda pořádané programy plní Vaše očekávání a krátce uveďte důvod.

Děkuji za Váš čas a ochotu

Adolf Soumar

1. Identifikační otázky

Zde prosím uveďte počet let Vaší praxe v oboru a v tabulce zakřížkujte pole, které k Vám patří

Počet let praxe: (.....)

Jste?	Muž	
	Žena	
Vaše pozice?	Učitel	
	Výchovný poradce	
	Školní metodik prevence	
Typ školy?	Speciální škola	
	Základní škola	
	Střední odborné učiliště	
	Střední škola, gymnázium	
Obec		
Město		

2. Rizikové jevy

V této tabulce prosím zakřížkujte pole, zda některá z uvedených složek provedla na Vaší škole preventivní program na uvedené rizikové jevy

	Realizace Policií ČR	Realizace MP
Návykové látky - drogy		
Rizikové chování v dopravě		
Alkohol		
Syndrom CAN		
Šikana		
Kyberšikana		
Extremismus		
Rasismus		
Xenofobie		
Antisemitismus		
Záškoláctví		
Majetková kriminalita		
Vandalismus		
Tabák		
Netolismus		
Náboženská hnutí		
Rizikové sexuální chování		
Příslušnost k subkulturám		
Domácí násilí		
Ozbrojený útočník ve škole		

3. Otázky k realizaci preventivních programů

Zde prosím krátce odpovězte na otázky

Jaké vnímáte nejaktuálnější téma rizikového jevu? .....

Jaké téma byste uvítal/a v preventivních programech? .....

Plní programy Vaše očekávání? Ano Proč?.....

Ne Proč?.....